Emocions i sentiments en l'acolliment familiar

FUNDACIÓ PLATAFORMA EDUCATIVA

Emocions i sentiments en l'acolliment familiar

FUNDACIÓ PLATAFORMA EDUCATIVA

La revisió i coordinació dels continguts d'aquesta publicació ha anat a càrrec de Fundació Plataforma Educativa

Redacció i col·laboració: José Daniel Fierro Arias

EDICIÓ
abril de 2018

DISSENY DE LA COL·LECCIÓ
Fundació Plataforma Educativa

IMPRESSIÓ
Impremta Pagès SL

DIPÒSIT LEGAL
DL GI 649-2018

L'obra s'ofereix segons els termes de llicència pública de Creative Commons (d'ara endavant "ccpl" o "llicència"). L'obra està protegida per la llei espanyola de propietat intel·lectual o qualsevol altra norma aplicable. Queda prohibit qualsevol ús de l'obra diferent del que autoritzi aquesta llicència o disposin les lleis de propietat intel·lectual. L'exercici de qualsevol dret sobre l'obra comporta que accepteu les limitacions i obligacions d'aquesta llicència i hi consentiu. El llicenciador us cedeix els drets continguts en aquesta llicència, sempre que n'accepteu les condicions que hi són presents.

Guy Moberly

Fotògraf anglès resident a Barcelona, especialitzat en fotografia documental, de viatges i retrats.

Compta amb una llarga trajectòria professional i ha treballat en publicacions tan prestigioses com National Geographic o Lonely Planet.

En Guy ens ha cedit, desinteressadament, les 11 fotografies que il·lustren aquest llibre.

Fundació Infància i Família

Fundació Infància i Família

Fundació Infància i Família neix amb l'objectiu de garantir el dret dels infants a tenir una família i una llar on créixer, sigui la pròpia o aliena, en acolliment o adopció.

www.infanciaifamilia.org

Índex

1. Pròleg 7

2. Presentació 11

3. Introducció 13

4. Marc teòric 17

5. Contextualització 28

6. Emocions/sentiments en l'acolliment familiar 30

7. Referències 99

1. Pròleg

Estar frente a esta obra de la Fundación Infancia y Familia, es un hecho tan oportuno como movilizador y apasionante. Que un grupo de calificados profesionales hubiese elegido mostrar las emociones que embargan a los niños y niñas en acogimiento familiar, no es un acontecimiento menor. Nos ubican en el enfoque apropiado, correcto, necesario, al identificar qué es exactamente lo que debe guiar todo el trayecto de los procesos de acogimiento: la mirada atenta sobre qué le está pasando al niño.

Este asunto debe ser expresado con claridad, sin ambages, y no dudo que las mejoras en nuestras capacidades de planificación e intervención mejorarán radicalmente. No exagero si digo que, si logramos centrar nuestra intervención en la comprensión de las emociones, produciremos una verdadera revolución copernicana en el campo de protección de los derechos de niños y niñas que, por circunstancias de la vida que les ha tocado, requieren ser protegidos en ámbitos familiares distintos a los de su origen.

En términos del enfoque de los derechos de la infancia, nos ubicamos en lo que se denomina el interés superior, el mejor interés del niño [1]. Esto es, identificar en cada uno de ellos cuál es la satisfacción máxima posible de su bienestar integral. Esto implica conocerlo en profundidad, y para ello estar de cara al descubrimiento de sus sentimientos, a través de sus expresiones, permitir que sus emociones afloren en un contexto sensible y cuidadoso, es fundamental. No es posible identificar el interés superior si no conocemos sus emociones en profundidad.
No tener en cuenta este plano nos ha llevado a que las intervenciones *"de protección"* tengan como resultado la *"re victimización"* de los niños.

[1] *Observación Gral. Nº 14* (2013) sobre el derecho del niño a que su interés superior sea una consideración primordial.Convención sobre los Derechos del Niño (art.3, párr.1).

No escuchar a quienes padecen la arbitrariedad de decisiones en las que ellos no han sido informados, preparados, tenidos en cuenta, los humilla y refuerza todos los sentimientos negativos que ya estaban desarrollando en los contextos desfavorables de los que provienen.

"*Si te sacan de tu casa, te llevan a un hogar, no te dicen por qué, te separan de tu mamá y de tus hermanos... es como si te secuestraran*"[2] ... "*Es la vida que me tocó vivir, es mi historia, y necesito hablar de ella*", en palabras textuales de los niños que se encuentran en los hogares.

No escucharlos lleva a situaciones extremas, en las que las emociones que causa una intervención injusta a los niños, los marca de por vida o incluso la pueden perder. He ahí el caso extremo de las niñas de Guatemala, que no sólo no fueron escuchadas sino encerradas y castigado su reclamo de justicia con la pérdida de sus vidas [3]. Es imprescindible tener elementos de comprensión y herramientas para escuchar e interpretar la emocionalidad de los niños pequeños, conocer y no temer el acercamiento y la escucha de los niños de primera infancia, salvar la brecha intergeneracional con los adolescentes rompiendo la barrera en la comunicación. A todo ello contribuye esta obra.

Si bien a través de diversos estudios, la comunidad internacional de investigación sobre los efectos positivos del acogimiento en niños ha hecho progresos, éstos se han basado principalmente en una metodología de medición del desarrollo en base a escalas. Son estudios que demuestran los efectos de un buen cuidado en la mejora del desarrollo físico, motriz y del aprendizaje. Sistematizar, analizar y comprender las emociones, con orientaciones claras de cuál es el nivel profundo de los sentimientos experimentados en distintas circunstancias, nos lleva a tener en cuenta la subjetividad de los niños. Un terreno bastante poco explorado que pone rostro y confronta los límites que aún tenemos en romper con las intervenciones "*adultocéntricas*".

Agradezco profundamente el trabajo plasmado en esta publicación. Nos da elementos muy importantes no solo para profundizar y lograr de una vez por todas que en el acogimiento familiar esté el niño en el centro, efectivamente. Este es el camino en que estamos en América Latina: los "*viejos*" programas deben hacer esta transformación, y para los nuevos, este es el enfoque con el que deben nacer.

Esta obra es una excelente pieza para formar de modo práctico tanto a los profesionales, como a las familias de acogida, a las que debemos preparar para que su rol sea cumplido con propiedad. También, para poder explicar a las familias de origen o las adoptivas las vicisitudes emocionales por las cuales los niños pasan al estar en cuidado alternativo.

Por último, los responsables de las instancias de decisión de la política pública podrán también entender mejor a los niños y destinar los recursos materiales y humanos, para que en los programas de acogida familiar, contenidos en los sistemas de protección integral de la infancia, se contengan estándares y mecanismos concretos de escucha y consideración de la subjetividad de los niños. La comprensión mejorará la actuación en todos los niveles, y será una realidad la garantía del derecho a la convivencia familiar y comunitaria centrada en el interés superior del niño.

Matilde Luna

Directora RELAF
(Red Latinoamericana de Acogimiento Familiar)

2. Presentació:

"Fem gran l'acolliment: garantim el dret dels infants a viure en família"

Compromís social, acompanyament, comprensió i estima.
Aquestes són algunes de les moltes paraules que defineixen l'acolliment familiar, la mesura de protecció a la infància que, segons la Convenció del Dret de l'Infant i la llei 14/2010 de Drets i Oportunitats de la Infància i l'Adolescència, té preferència respecte l'acolliment residencial.

Actualment a Catalunya hi ha 600 famílies d'acollida, en les quals hi viuen 1000 infants. Però Catalunya encara necessita moltes més famílies que vulguin acollir, especialment a grups de germans i infants amb malalties, diversitat funcional o un volum important de visites amb la seva família d'origen.
De fet, només en la franja d'edat 0-6 anys, etapa clau en el desenvolupament d'un infant, hi ha un centenar de nens i nenes amb aquestes característiques pendents d'una família.

Per aquest motiu l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció (ICAA) va elaborar durant l'any 2016 un pla estratègic de promoció de l'acolliment familiar fonamentat en tres eixos: la millora del sistema, el suport a les famílies i la promoció de la cultura de l'acolliment.

Totes aquestes accions es van dissenyar i s'estan duent a terme de la mà de tots els agents implicats, amb les Institucions col·laboradores d'integració familiar (ICIF) i les famílies d'acollida al capdavant.
El primer pas cap a una societat més acollidora recau en donar a conèixer aquesta mesura de protecció, en fer-la present dins la societat.

I publicacions com la que teniu a les mans ens ajuden a avançar en la difusió de la cultura de l'acolliment familiar a casa nostra.

Gràcies, junts garantim el dret dels infants a viure en família, junts **#femgranlacolliment**!

Agnès Russiñol i Amat

Directora de l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció (ICAA)

Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya

3. Introducció:

De la feina a primera línia amb infants i famílies juntament amb la inquietud professional, neix la necessitat de posar en marxa una nova entitat. Així va ser com la Fundació Infància i Família va començar la seva tasca, avui fa més de 14 anys, fruit de l'energia sorgida de la passió i la creença en allò que es fa.

És per això que vam proposar a l'Administració recursos i projectes alternatius als existents en aquells moments amb l'objectiu de potenciar i millorar l'atenció als infants i famílies que vivien situacions molt greus. Situacions de molt patiment que suposaven el desemparament dels infants i, per tant, la posterior necessitat d'atenció i ajuda.

Posar un nom a una entitat o a qualsevol altre projecte és una qüestió difícil i reflexiva i, si sovint hem pensat en noms metafòrics o emblemàtics, aquesta vegada vam considerar que la senzillesa i l'objectiu propi del nostre propòsit havia d'encapçalar la nostra entitat. Així vam començar com Associació per a la Infància i la Família per convertir-nos, més tard, en Fundació per a la Infància i la Família.

Si em permeteu aturar-me una mica més en aquest punt d'arrancada, m'agradaria explicar que en aquells difícils inicis d'il·lusions i de lluita, en recordem sobretot persones i entitats que ens van oferir tot el seu suport i ens van facilitar els nostres primers passos. Em refereixo al doctor J.A. Muñoz Yunta, que malauradament vam perdre, i que ens va oferir els seus despatxos de manera desinteressada durant gairebé dos anys; al Ricard Calvo i al Jordi Pascual, que ens van escoltar i ens van oferir el seu suport, fent molt més planer aquest camí; a la Sra. Eulàlia Leal, que ens va facilitar el lloguer del despatx del qual encara avui disposem; al Departament d'Afers Socials i Famílies de la Generalitat de

Catalunya, que ens va facilitar un mobiliari d'oficina en desús al que vam donar utilitat durant molt de temps; a la meva família, ben especialment, perquè em va recolzar absolutament en tot.

Finalment, també voldria esmentar als primers professionals que van treballar amb mi, pel seu esforç i dedicació. Però sobretot, no voldria deixar de recordar amb afecte i agraïment aquell primer grup de cinc famílies acollidores amb qui vam començar. D'alguns d'ells, he de dir amb molta complaença, que encara continuen amb nosaltres i segueixen oferint la seva llar als infants amb aquesta necessitat. A tots aquells que van creure en nosaltres els hi voldria transmetre el més sincer dels agraïments.

Al llarg d'aquests gairebé 15 anys hem recorregut una part del camí. Hem pogut viure multitud d'històries amb les seves emocions, gestos, testimonis, patiment i alegries, sentiments retrobats, el valor... I, tot i la complexitat que aquest projecte suposa per a les famílies, professionals i infants, voldria ressaltar els valors humans que ens descobreix dia a dia, que a la fi, és el que ens ajuda a continuar il·lusionats amb aquesta tasca. Em refereixo a l'empatia, la voluntat, l'optimisme, el respecte, la humilitat, l'amor, la gratitud, la igualtat, la sensibilitat... I a tants d'altres valors que podríem afegir a aquesta llarga llista, i que segur descobriríeu en les històries que hi ha darrere d'aquesta publicació. Darrere una emoció, un sentiment, hi ha una història que ens commou i que ens crida a l'acció. Que ens interpel·la.

Tot i la meva trajectòria professional i d'implicació personal en aquest camp (ja puc comptar més de 27 anys) penso que ens queden importants reptes pels quals hem de conservar i estimular una mirada oberta, d'acceptació i tolerància, d'empatia, flexibilitat i qüestionament constants.

Reptes que potser seran diferents amb cada infant, amb cada família, i dels que aprendrem alguna ensenyança diferent, que ens ajudarà a poder fer un millor acompanyament en el proper

infant, en la propera família, en la il·lusió constant d'oferir experiències de vida transformadores, que puguin promoure una visió de les persones i de les relacions humanes més optimista i encoratjadora.

Gaudiu d'aquests relats plens d'emocions, i expliqueu aquest projecte allà on aneu, amb el convenciment que només amb aquesta acció obriu un món de possibilitats als infants en situació de desemparament.

Montserrat Martín Lahoz

Presidenta de Fundació Infància i Família

4. Marc Teòric

Els infants i adolescents i el seu benestar són l'objectiu fonamental de la Fundació Infància i família. Concretament el benestar que s'ofereix en l'entorn primordial que és la família.
En el nostre cas ens enfoquem principalment vers la família acollidora, però no podem oferir un entorn sa i adequat a l'infant si no tenim en compte a la seva família biològica.

La tasca professional que duem a terme té en compte diversos paradigmes i teories que seguidament detallarem, però també volem deixar palès que:

- Posem la mirada en els aspectes relacionals i emocionals que es posen en marxa durant l'adaptació que es produeix entre un infant i la família acollidora, sense basar-nos exclusivament en els psicopatològics o normatius.
- Tenim present no només la història prèvia dels infants i adolescents acollits, prenent en consideració les vivències viscudes per l'infant previ a l'acolliment, sinó també les de les famílies acollidores i què les han portat a l'acolliment.
- Centrem els nostres esforços en acompanyar professionalment aquest sistema familiar que inicia una nova etapa.

Tenint en compte les característiques dels infants i joves que atenem i el context on desenvolupem la nostra tasca, les teories o paradigmes que emmarquen la intervenció professional són:

- El paradigma del Bon tracte infantil (criança positiva)
- El paradigma de la resiliència
- La teoria del vincle

Es tracta de teories i paradigmes complementaris, que acaben per entrellaçar-se. Quan som capaços d'integrar-los i donar-los-hi

un sentit, ens aporten principalment una mirada i una perspectiva des d'on intervenir, mitjançant les metodologies i tècniques en les quals es concreten.

Entenem el paradigma dels bons tractes (esmentat per autors com *Jorge Barudy o Maryorie Dantagnan*) com la base del dret fonamental de la infància a tenir una òptima salut mental i física. Tota acció destinada a assegurar el bon tracte dels infants s'ha de basar en paradigmes teòrics, resultat de les investigacions multidisciplinàries que han contribuït a revelar les necessitats fonamentals dels infants i adolescents i la millor manera de satisfer-les.

En aquesta perspectiva, tots els drets dels infants podrien resumir-se, tal com diu J. Barudy en què "*els nens i les nenes tenen el dret a viure en condicions i contextos on les seves necessitats puguin ser satisfetes*".

1. Necessitats fisiològiques:

- Rebre menjar en quantitats i qualitats adequades.
- Viure en condicions adequades.
- Estar protegit de perills reals.
- Disposar d'assistència mèdica.
- Viure en un ambient on es pugui realitzar activitat física sana.

2. Necessitat de llaços afectius, segurs i continus.

Per aconseguir una òptima salut mental dels infants, fa falta assegurar-los llaços afectius de qualitat –de bon tracte- incondicionals, estables i continus.

En l'entorn de l'acolliment familiar, sovint atenem a infants que han desenvolupat diversos trastorns del vincle, observant infants desconfiats, violents i amb comportaments disruptius.

Llavors hem de tenir present l'esfera afectiva del bon tracte. Aquesta està constituïda per la satisfacció de les necessitats de vincular-se, de ser acceptat/da i de ser important per algú.

a. Necessitats de vincles. Un dels reptes de la criança és assegurar un vincle sa i segur. Aquesta font d'amor és la responsable del desenvolupament de l'empatia i de la seguretat de base (Bowlby, 1972).
b. Necessitat d'acceptació i ser important per a l'altre. Se satisfà en la mesura en que els infants i adolescents reben gestos i paraules que el confirmen i acullen. En la necessitat de crear un espai al voltant de l'infant d'acceptació incondicional de la seva persona on sigui acceptat i els altres confiïn en les seves capacitats.

3. Necessitats cognitives

Proporcionar a l'infant un ambient relacional capaç d'oferir-li interaccions que facilitin el desenvolupament de les seves capacitats cognitives: desenvolupament d'òrgans sensorials, percepció, capacitat de pensar i reflexionar. Fem referència a la necessitat d'estimulació, d'experimentar i de reforç de les capacitats dels infants.

4. Necessitats socials

Dret de tots els infants a formar part d'una comunitat, desenvolupant així un sentiment de pertinença, de protecció i de suport social.

5. Necessitats de valors

Els infants tenen dret a créixer en valors que els permetin sentir-se part de la seva cultura. Els infants accepten sotmetre's a les normes perquè són legitimades pels valors de la seva cultura, especialment si les normes i les regles socials garanteixen el respecte a tots, la justícia, la tolerància, la solidaritat, l'altruisme social i l'ajuda mútua.

Interioritzar les regles socials i valors positius permet als infants sentir-se dignes, orgullosos i confiats respecte als adults que els envolten.

Paral·lelament, la tasca que desenvolupem ens porta a cercar en les famílies acollidores competències parentals que pal·liïn les conseqüències que la negligència parental dels seus progenitors hagi tingut en els infants i adolescents acollits, en trastorns i problemes derivats de, entre altres:

» Trastorn del vincle.
» Trastorn de la socialització.
» Trastorn d'estrès posttraumàtic.
» Trastorns severs.
» Trastorns dels processos resilients.
» Incompetències parentals d'adults.

Treballem perquè amb la protecció oferta des de l'acolliment familiar es talli amb la transmissió transgeneracional dels mals tractes. Així, l'acolliment familiar ha de ser considerat com un recurs que la comunitat posa al servei dels infants per assegurar-los la criança reparadora que necessiten.

L'aportació dels acollidors, veritables tutors de resiliència, no substitueix la importància simbòlica dels pares biològics sinó que implica el respecte incondicional de la filiació dels infants i la participació en les intervencions perquè es mantingui un vincle sa entre els infants i adolescents amb la seva família d'origen.

D'altra banda, segons Barudy i Dantagnan (2010), les capacitats parentals fonamentals es refereixen als recursos emotius, cognitius i conductuals que els progenitors disposen i que els permeten vincular-se correctament als seus fills, proporcionant-los respostes adequades a les seves necessitats. Així doncs, les capacitats parentals fonamentals i que cercarem en les famílies acollidores són:

» La capacitat de vincular-se als fills (aferrament): correspon a la capacitat dels progenitors per crear vincles amb els fills, tot responent a les seves necessitats. Aquesta capacitat depèn dels seus potencials biològics, de les seves experiències de

vinculació i de factors ambientals que facilitin o obstaculitzin les vinculacions amb els fills. Les experiències d'aferrament segur proporcionen una seguretat de base i una personalitat sana, i permetran també en la vida adulta desenvolupar relacions basades *en la confiança i la seguretat i, per tant, capacita per a una criança competent. Les famílies acollidores ofereixen el seu entorn familiar com espai perquè un infant o adolescent pugui experimentar ser estimat, protegit i així establir un vincle afectiu adequat que li* permetrà poder establir, al seu torn, relacions positives durant la resta de la seva vida.

» L'empatia: o capacitat per percebre les necessitats de l'altre i sintonitzar-hi. Es troba en estreta relació amb la vinculació afectiva. Els pares han de sintonitzar amb el món intern dels fills, tot reconeixent les manifestacions emocionals i gestuals així com les seves necessitats. Les habilitats parentals fan referència a la plasticitat dels progenitors i/o pares. Aquesta plasticitat els permet donar respostes adequades i, alhora, adaptar aquestes respostes a les diferents etapes del desenvolupament.

» Models de criança: són models culturals resultants d'aprenentatges socials i familiars que es transmeten com a patrons de tracte a escala generacional. Aquests models s'aprenen fonamentalment en el nucli de la família d'origen mitjançant la transmissió de models familiars i per mecanismes d'aprenentatge: imitació, identificació i aprenentatge social.

» L'habilitat per a participar en xarxes socials i utilitzar recursos comunitaris: atès que la criança és una pràctica social, requereix crear xarxes de suport que enforteixin i proporcionin recursos per a la vida familiar. Aquest aspecte fa referència al suport familiar i social i també a la capacitat de participar i buscar suport en les institucions i en els professionals que vetllen per la infància.

Com ja apuntàvem més amunt, davant d'experiències de respecte i bons tractes en la infantesa s'observaran aspectes i capacitats resilients. Les investigacions sobre la resiliència senyalen el paper central de la família en la protecció psicològica de l'infant o adolescent enfront de les experiències traumàtiques.

La Teoria dels bons tractes parla també de l'ambient social com a element que pot influir positivament en el desenvolupament dels infants quan els pares i mares estan incapacitats o no estan disponibles (Garbarino, Dubrow, Kostelny i Pardo, 1992).

Però, alguns adults significatius constitueixen verdaders tutors de resiliència (Cyrulnik, 2001) per la qualitat del suport afectiu i instrumental que ofereixen als infants, que compensen les carències de cuidadors paterns i permeten l'elaboració del patiment originat per ells. A l'escola, per exemple, un mestre pot constituir un model adult de bon tracte. Una veïna o algú que cregui en ell/a o una família acollidora també poden complir aquesta funció.

Així, els bons tractes no corresponen només al que els pares i mares són capaços d'oferir sinó també són el resultat dels recursos que una comunitat posa en marxa per a garantir la satisfacció de les necessitats infantils i el respecte als seus drets, així com la promoció, el suport i la rehabilitació de funcions parentals.

Durant molt temps es va pensar que la resiliència era una característica en relació a una "*constitució*" especial de la persona. Diferents investigadors han demostrat que les característiques resilients són el resultat de les interaccions entre l'individu i els seus iguals, les seves condicions de vida i el seu entorn vital.

Com han definit Manciaux i cols. (2001), la resiliència "*és la capacitat d'una persona o un grup per a desenvolupar-se bé, seguir projectant-se al futur, tot i els esdeveniments desestabilitzadors, condicions de vida difícils i traumes a vegades greus*".

La resiliència és interessant perquè és una capacitat que sorgeix (principalment) de les interaccions socials. És el resultat de la nutrició afectiva, cognitiva, relacional i ètica que els infants reben dels seus entorns. En aquest punt observem com les famílies acollidores poden esdevenir grans promotors de característiques resilients en els infants acollits; principalment amb les següents accions:

- Oferint vinculacions afectives segures, fiables i continues almenys amb un adult significatiu,
- Facilitant processos relacionals que permetin donar un sentit o significat a les experiències viscudes (història de vida),
- Oferint suport social, és a dir, facilitant un entorn psico-socio-afectiu adequat pels infants,
- Afavorint experiències que promoguin l'alegria i el bon humor,
- Afavorint el desenvolupament de la creativitat i l'art.

Stefan Vanistendael (sociòleg i demògraf), desenvolupa la metàfora de "*La casita*" per explicar com es construeix la resiliència (1994). Aquest autor equipara la construcció de la resiliència amb la construcció d'una casa:

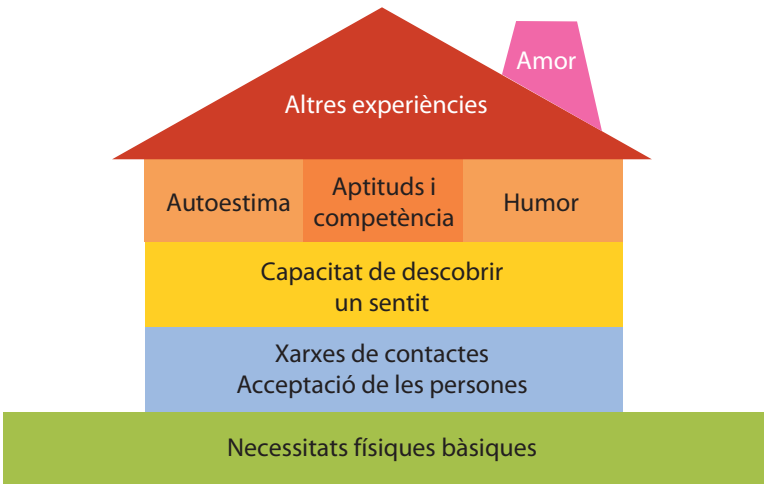

"Una casa, com una persona resilient, no té una estructura rígida. Ha estat construïda, té la seva història, i necessita rebre bons tractes i elaborar i fer modificacions pertinents. Les diferents habitacions comuniquen, de manera que els diferents elements que promouen la resiliència estan connectats"

Finalment, i tal com dèiem a l'inici, la nostra tasca basa la seva intervenció de forma complementària en la teoria del vincle-*attachment de* John Bowlby; partint d'entendre com els infants processen i donen significat al món que els envolta i com han construït aquesta comprensió partint de la relació afectiva mare-fill. Com diu Sadurní (2008), les experiències que ha rebut un infant són constitutives del seu psiquisme, de la seva manera de ser i d'entendre el món i els altres. El tipus de relació afectiva i social que serà capaç d'establir d'adolescent i adult serà el llegat, en bona part, d'aquestes interaccions primerenques.

Aleshores, cal vetllar perquè l'entorn que aculli infants que han patit interaccions primerenques poc adequades els proporcioni un entorn segur accessible, i cal assegurar la capacitat de resposta de la figura principal d'afecte o de la persona amb qui s'estableix el vincle.

Aquesta base segura deriva de la teoria del vincle i se'n converteix en un element clau, referint-se al vincle emocional que desenvolupa un infant amb els seus cuidadors i que li proporciona la seguretat emocional indispensable pel desenvolupament adequat de la seva personalitat.

A part de la seguretat, l'aferrament (*attachment*) proporciona a l'infant o jove ser acceptat i sentir-se protegit incondicionalment. Les respostes associades a la base segura per part dels cuidadors o figures inclouen la coherència, la fiabilitat, la sintonització, la capacitat per absorbir la protesta, i la capacitat per veure l'altre angoixat com a un ésser autònom i sensible amb sentiments i projectes propis (Holmes, 2009).

Cal sustentar-se en les idees i els conceptes d'aquesta teoria a l'hora de sostenir els processos dels infants i joves atesos. L'estrella de Base Segura de Bowlby i Schofeld, referent a diverses dimensions d'interacció parental, també ajuda a orientar l'acció i intervenció.

Aquesta figura ens mostra de manera gràfica, senzilla i sintètica la connexió entre els elements clau que contribueixen al fet que els infants i adolescents se sentin membres d'una família, a tenir confiança, a desenvolupar la capacitat de gestionar o controlar els seus sentiments, les competències d'un mateix i a ser cooperatius (Hernán i Lineros, 2010).

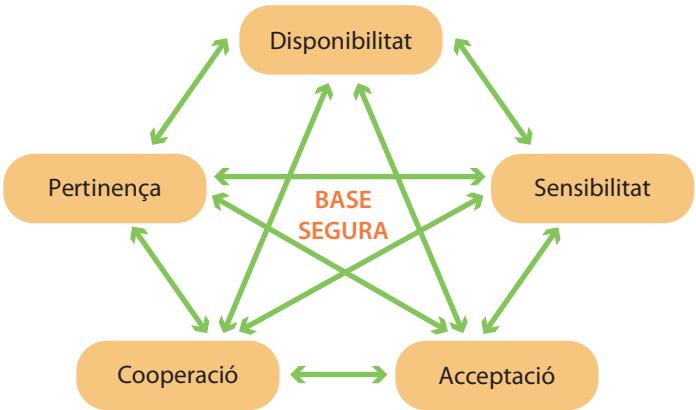

Gràfic 1: Estrella de base segura

Així doncs, per poder construir vincles segurs, reparadors i que generin contextos de seguretat amb els infants i joves acollits, les famílies acollidores hauran d'aconseguir portar a terme les següents pautes i comportaments:

» Mostrar-se disponibles. Ajudar a l'infant o adolescent a tenir confiança; estar atent a les seves necessitats, i transmetre missatges de disponibilitat.

» Mostrar-se sensibles. Per ajudar-lo a controlar els seus sentiments i el seu comportament, sabent ajudar a posar

nom a allò que l'infant o adolescent sent i pensa. També per ajudar-lo a estructurar el seu temps considerant totes les seves necessitats i interessos, i fomentant l'empatia de manera constant. L'infant o adolescent ha de percebre que algú el comprèn, que els seus sentiments tenen sentit i que pot controlar-los; també que les altres persones tenen opinions i sentiments, i que poden ser diferents dels seus.

» Transmetre acceptació. Promoure el desenvolupament de les seves potencialitats i així del seu autoconcepte i la seva autoestima, acceptant i ajudant-lo alhora a acceptar les seves limitacions.

L'infant o adolescent ha de percebre per part de la família acollidora que se'l valora tal com és, i que té determinades qualitats, capacitats i també limitacions.

» Incentivar la cooperació. Ajudar-lo a sentir-se competent i capaç per a fer coses amb els altres en l'àmbit de la vida quotidiana, per a dialogar i negociar amb un marc i uns límits clars.

Promoure la capacitat de triar i de sortir-se'n, i aconseguir des de la cooperació que l'infant o adolescent interioritzi que pot fer una gran quantitat de coses i eleccions dins dels límits establerts, amb capacitat de consensuar els seus objectius mitjançant el diàleg.

» Pertinença. Promoure el sentit de pertinença que fa que l'infant o adolescent se senti que forma part de la família.

Facilitar que pugui parlar de la seva història, de la seva família biològica i que la valori; establir en la mesura del possible un treball col·laboratiu i d'implicació de la família, i trobar un equilibri que el situï fora d'un conflicte de lleialtats.

Tindrem en consideració que el vincle que s'estableix en tot acolliment familiar, donat el seu caràcter temporal, tindrà elements que hauran de coexistir: la família acollidora, els infants o adolescents i la família biològica. Per tant, la forma en com la família acollidora "*visqui*" a la família biològica determinarà la relació que estableixin amb l'infant acollit i la qualitat del vincle. Haurem de tenir molt en compte la manera com s'establiran els sentiments d'identificació i pertinença de l'infant acollit amb la família acollidora; que ho serà sols per un període determinat de temps; que no serà la seva definitivament.

El progressiu reconeixement de l'infant i adolescent acollit com a pertanyent també a aquesta llar i a la família que acull promou que aquest els reconegui en la seva funció parental. Se sap que sense un bon funcionament d'aquests sentiments d'identificació i pertinença l'infant o adolescent probablement serà sentit com un estrany i probablement així s'hi sentirà. D'altra banda, els infants i adolescents separats de la seva família d'origen han d'acarar les dificultats pròpies relacionades amb el sentit de pertinença, quin és el grup al qual pertanyen, quins són els seus referents.

Tenint present tot l'esmentat i per finalitzar, els equips d'acolliments familiars de la Fundació Infància i Família es basen en la idea que l'acolliment familiar cerca oferir la possibilitat als infants i adolescents de créixer en un entorn familiar que els ofereixi la possibilitat de sentir-se estimats, acceptats, protegits i segurs, circumstàncies d'importància cabdal per al desenvolupament integral de l'infant i adolescent. En experimentar que la família que els cuidarà durant una etapa important de la seva vida els estima i accepta com són, l'infant o adolescent podrà aprendre a establir vincles afectius positius i així poder relacionar-se i arribar a establir relacions íntimes amb altres persones que apareixeran al llarg de la seva vida.

5. Contextualització: emocions i sentiments

Amb aquest llibre intentem fer aflorar una part no parlada o narrada de l'acolliment. Aquella que té a veure amb la part interna, amb allò que no es veu i del que a vegades no se'n parla.

Cada un de nosaltres vivim i sentim les coses en base a molts factors, la nostra experiència, la nostra actitud, la nostra formació, les nostres expectatives,... Aquests elements són clau a l'hora de traduir en emocions o sentiments allò que ens passa.

Inicialment vàrem demanar als i les professionals dels equips d'acolliment que ens fessin arribar un recull de les emocions o sentiments que consideraven claus dins un procés d'acolliment. Les deu emocions i sentiments que expliquem en les properes pàgines són les que més s'han repetit.

Sabem que existeixen diferencies entre una emoció i un sentiment, com també som conscients que es fa difícil generalitzar en aquests temes. Aquest llibre pretén obrir el debat, descriure la part no dita, citar allò que transcorre dins les persones, sense jutjar ni ser jutjats, sense fer grans afirmacions ni cap pretensió dogmàtica ni científica.

Volem que totes les parts que participen en un procés d'acolliment hi siguin presents. Perquè professionals o no, infants o adults, famílies biològiques o acollidores, tots sentim coses, tots ens emocionem i, a tots, moltes vegades ens costa identificar i parlar d'allò que sentim o ens emociona.

Per la redacció d'aquest text hem utilitzat fonts convencionals, hem accedit a textos específics sobre acolliment i a bibliografia ja coneguda, però també hem volgut que en determinats aspectes

se sentís la veu directa dels professionals. Sense filtres, deixant que aflorin directament les seves impressions, més tenint en compte que el llibre tracta d'això.

Ha sigut a través d'entrevistes amb elles que hem pogut recollir la presència d'aquestes emocions en els diferents agents implicats. Validem doncs la seva visió, que es genera fruit de la pràctica professional durant molts anys i amb molts infants i famílies ateses.

IL•LUSIÓ

«Hi ha alguna cosa que dóna esplendor a tot el que existeix, i és la il·lusió de trobar alguna cosa a la volta de la cantonada.»
(Gilbert K. Chesterton)

Del llatí 'illusio', engany o presència d'alguna cosa que abans no hi era. Ha derivat en definir-se com l'alegria, entusiasme que hom experimenta amb l'esperança o la realització d'alguna cosa agradable.

És l'expectativa de la qual el compliment sembla especialment atractiu. Té una component positiva que la situa en la dimensió de l'alegria i comparteix espai amb d'altres emocions com el goig, l'optimisme, l'entusiasme, l'eufòria, l'estar content, la diversió, l'humor i el plaer.

La il·lusió és un dels elements que motiva la realització d'allò que ens proposem, ja que ens fa avançar posant en marxa la nostra energia i vitalitat.

La il·lusió en la dimensió de l'acolliment:

Pràcticament a totes les explicacions sobre acolliment familiar s'esmenta gairebé com a requisit el tenir il·lusió per fer-ho. Argumentant tot allò que pot representar de bo en la vida de tots els implicats, per tot el que pot arribar a representar en les seves vides. Una cosa que no hi és però que s'ha de mostrar que es desitja aconseguir o que es faci real.

Així doncs, la il·lusió manifesta, juntament amb l'entusiasme, són factors imprescindibles que s'incorporen a l'avaluació de potencials famílies acollidores, tot i que alhora s'insisteixi i clarifiqui que l'acolliment és en principi una situació temporal i centrada en la necessitat de l'infant més que no pas en la de la família.

Per això l'adequació de les il·lusions, en el món de l'acolliment familiar, sembla definir-se per la possibilitat realista de què el que es desitja esdevingui real. Com expliquen els especialistes, resultaria inadequat nodrir la '*il·lusió*' que un acolliment d'urgència i diagnòstic, per exemple, acabi transformant-se en una relació permanent, sabent que la temporalitat és un tret definitori de l'acolliment; i és una qüestió sobre la qual es posa especial atenció en valorar les motivacions i expectatives per part dels possibles acollidors/es.

Els i les acollidores solen posar les seves il·lusions en gratificacions intangibles en forma de sentiment de ser útils, d'ajudar a un nen o nena i la seva família, de sentir-se partícips en un projecte personal i alhora social, de dedicar el seu temps, la seva energia i els seus afectes a una bona causa.

Se sent la il·lusió en cada nova tasca, activitat o nou entorn on l'infant es va integrant, per fer-li sentir que forma part del sistema en què s'està integrant, com a membre de la família, com a '*germà*' o '*germana*', com a alumne/a, com a membre d'un equip.

Pel reconeixement, anàlisi i clarificació de les il·lusions i expectatives de la família acollidora, però també de les seves pors i ansietats, resulten d'utilitat les experiències grupals amb altres acollidors i acollidores. Els tècnics que condueixen el procés formatiu els ajuden a trencar determinats tòpics i reflexionar sobre les implicacions personals, familiars i socials de l'acolliment; ajustant d'aquesta manera les il·lusions originals cap a les possibilitats reals d'allò que l'acolliment pot donar, i preveient dificultats futures. Podem entendre també que les persones o famílies acollidores necessiten mantenir o generar il·lusió per tota i cada cosa que ve, fins i tot per enfrontar les dificultats que sorgeixen un cop que tenen a casa el nen o nena.

És clar que l'arribada de l'infant a la casa que l'acull és una situació d'especial il·lusió i felicitat, però també de neguit i d'intranquil·litat; un temps en què els professionals que donen seguiment al cas estan amatents per a donar suport a tots els implicats. La il·lusió s'ha de mantenir fins i tot per a pensar que el comiat serà de manera positiva i per una situació que millora, i tot i el dol que implica la separació.

Durant la finalització de l'acolliment i el retorn amb la família, es tenen sempre molt en compte els sentiments i necessitats de totes les parts. Pel que fa als pares biològics, s'ha trobat que entre els sentiments i necessitats principals que mostren hi ha la il·lusió per recuperar el fill o filla i de reunificar la família [4].

Aquí tenim un exemple de com es manifesta la il·lusió:
"*Un dia em van venir a conèixer al centre, sentia curiositat i una mica de vergonya, no sabia molt bé què dir ni com actuar. Ells van ser molt amables i afectuosos amb mi, es van presentar i van dir que tenien moltes ganes de conèixer-me per fi i que els faria molta il·lusió que anés a viure amb ells i formés part de la seva família. Em van caure bé, semblava gent maca".*

[4] Amoròs (2011).

Durant un mes vaig estar anant a casa seva els caps de setmana. Era bastant guai, per començar tenia la meva pròpia habitació, podia utilitzar el bany tot el temps que volgués i veure els meus programes favorits de la 'tele' sense problemes. Em van comprar roba nova i joguines que eren només per a mi. Anàvem al cinema, al zoo... A poc a poc em vaig anar sentint cada vegada més a gust amb ells i vaig començar a sentir-me com a casa. Els diumenges a la nit tornava al centre, però ells venien a visitar-me allà i jugaven amb mi. Un dia em van dir que me n'anava definitivament amb ells. Em va fer pena deixar als meus amics, però tenia il·lusió per començar la meva nova vida. Em van rebre a casa amb una gran festa a la que vaig conèixer a la resta de la família: els avis, els oncles, els cosins... A tots se'ls veia molt il·lusionats per conèixer-me i em van donar la benvinguda a la família."[5]

Com es fa present la il·lusió en...

... els nens i les nenes

Una vegada l'infant sap que no podrà tornar a casa seva, genera la il·lusió d'anar amb una altra família. Els il·lusiona tenir una casa i uns pares, encara que no siguin els seus. També descobrir el domicili dels acollidors per primer cop i conèixer més coses sobre ells. També apareixen il·lusions materials, una habitació per a ell/a, joguines i roba. Descobrir coses que mai has vist.
Senten il·lusió per tenir una vida com la que ells consideren "*normal*". Sentir-se únics i estimats, protegits i atesos. Il·lusió per aconseguir allò que han idealitzat.

... els pares i les mares

Els il·lusiona veure's a ells mateixos essent capaços de mantenir i assolir els reptes que els proposen les professionals tècniques.

[5] Paradela, Juárez, Sanz i Ramos (2009)

La seva principal il·lusió manifesta és poder recuperar els fills. S'observa il·lusió en les seves expressions facials i verbals a major demostració d'afecte per part dels seus fills. El reconeixement de l'altre els il·lusiona.

Els il·lusiona imaginar-se a ells mateixos tenint èxit. No tan sols amb la cura dels fills, sinó amb tot allò que té a veure amb la seva socialització (feina, habitatge, relacions personal i de parella, família...)

... els acollidors i acollidores

Els il·lusiona conèixer per primer cop a l'infant que acolliran, i també als seus germans.

Sentir que l'infant formarà part d'una família, veure que estan bé amb ells i fer activitats junts per primer cop.

Visualitzar-se resolent amb èxit el repte que els suposa l'acolliment.

Tot el que siguin avenços clars en el benestar del nen o nena, els il·lusiona igualment.

S'aprecia que estan il·lusionats per la seva expressió facial, per les coses que diuen i per la seva actitud, amb ganes de fer coses.

... els i les professionals

Cada nova família acollidora que inicia un procés genera il·lusió per la potencialitat que té de fer feliç un infant. Els il·lusiona l'inici d'un pla d'acoblament i pensar que per ell comença una nova oportunitat.

Veure l'infant content i que se sent feliç genera nova il·lusió a l'equip. La possibilitat d'un retorn amb la família d'origen o qualsevol avenç en positiu, que contribueixi al benestar de l'infant, també fa il·lusió i porta alegria quan es fa realitat.

MOTIVACIÓ

- La motivació per al primer nen que heu acollit em sembla clara, puc entendre-la. Però, i la segona? Amb tot el que havíeu hagut de canviar de la vostra vida amb el seu germà? D'on sorgeix la idea d'acollir a la Ruth?

-Tu saps la felicitat que el Juan va portar a les nostres vides? El feliços que ens ha fet? Volíem més!

(Pepa Horno; diàleg amb família acollidora).

Del llatí 'motivus' o 'movus', causa del moviment.

La motivació és el conjunt d'impulsos que dirigeixen la persona cap a metes o fins determinats, realitzant accions i persistint en elles per a la seva culminació. Un estat intern que activa, dirigeix i manté la conducta. Així, es pot concebre com un cicle en què els pensaments influeixen en els comportaments, i el resultat del seu exercici impacta al seu torn als pensaments.

Durant les etapes del procés la motivació es veu afectada per dimensions com ara les creences, els estats interns, les intencions, els esforços o les retirades; i està relacionada amb la voluntat i l'interès.

Tot i no considerar-se una 'emoció' com a tal, està estretament relacionada amb aquesta i es considera que, en les interaccions humanes, les motivacions es troben associades a les emocions i sentiments que es manifesten en les relacions amb els altres significatius.

La motivació en la dimensió de l'acolliment:

L'existència de motivacions adequades per part de qui acull se sol contemplar en la majoria de les legislacions locals i criteris institucionals com una qüestió bàsica per engegar qualsevol formació en acolliment [6]. Per tal que una família sigui integrada a un procés d'acolliment, l'equip tècnic haurà de conèixer, analitzar i avaluar les seves motivacions, juntament amb altres recursos i capacitats, per a canalitzar-los mitjançant la formació i capacitació; en un ambient de sinceritat i confiança on els potencials acollidors i acollidores puguin parlar de tots aquests aspectes. El que s'ha de cuidar centralment és que les motivacions no siguin vinculades al desig de ser pares i quan a les famílies se'ls avaluï com a no aptes, de vegades els equips tècnics poden derivar-les a altres programes que siguin més afins a les necessitats o motivacions detectades durant les trobades.

El que sí que s'espera és que estiguin especialment motivades i es formin per a dur a terme el procés d'acolliment des d'una perspectiva de temporalitat, complementarietat amb la família biològica i treball en equip amb els i les tècniques que seguiran el procés. És clar que, en nombrosos casos, les famílies acollidores aposten fort per tenir un infant d'acollida, ja que prenen decisions importants; com en el cas d'una família en què un dels dos pares deixa de treballar per a dedicar tots els seus esforços als infants acollits:

» *Quan van prendre la decisió d'acollir a R., també van decidir que la mare deixés de treballar. Van creure que tenia més sentit jugar-se-la en això que no en temes laborals. Van decidir que en lloc de guanyar més, preferien invertir esforços en J. i R.: "era un bé per ells i un bé per a la nostra pròpia vida; hi ha un moment que el cor s'obre tant que està disponible pel que vingui".*

» *Han canviat tota la seva vida. Van haver de reprendre pràcti-*

[6] Veure per exemple, en el cas de Catalunya: https://web.gencat.cat/es/tramits/que-cal-fer-si/adopto-i-o-acullo-un-infant/acolliment-familiar/

ques de criança que amb les seves filles grans gairebé havien oblidat, com canviar bolquers o els horaris de matinada. Es van veure obligats a conèixer a fons el funcionament de les malalties de J. i R. i els moments adequats per donar-los les medecines. /.../ s'han traslladat a una casa que els permet atendre millor les seves necessitats. Van canviar de cotxe, van comprar cadires especials [adaptades a les discapacitats dels infants]. La família ja no pot viatjar junta. Els va canviar la vida [7].

Al llarg del procés d'acolliment, els fills biològics fan qüestionar als pares les motivacions de l'acolliment, fent-los dubtar, a vegades, sobre si és just fer-los passar per situacions que impliquen compartir l'afecte, l'atenció, el temps, etc. Davant d'això, els pares han de demostrar amb paraules i fets que repartir aquests recursos i els materials, no minva la relació sinó que l'enforteix. Això mostra que en el projecte d'acolliment és important, a més de visualitzar els germans com a part d'aquest, entendre que les vivències afectives i motivacions de cada membre de la família són diferents; per la qual cosa cal acompanyar-los i donar respostes professionals diferenciades perquè el procés funcioni al llarg del temps.

En el cas de parents, membres de la família extensa, que acullen cal que es continuïn regulant i formalitzant les seves decisions com a acollidors; sabent que també els mouen motivacions personals, relacionades amb la pròpia família i relacions (per exemple, el sentiment de lleialtat), i diferent i més enllà d'una solidaritat sorgida per una situació, com en el cas de les famílies alienes, que es busca i que en principi no els involucrava. Cal que les institucions no es basin només en la premissa que és autoevident que la familiaritat en sí és motiu per promoure un acolliment amb la família extensa; caldria aprofundir més en l'exploració de les motivacions, igual que es fa amb els no-familiars [8].

[7] Horno (2014).

[8] Montserrat (2008).

Com es fa present la motivació en...

... els nens i les nenes

Els motiva enormement tenir una família i un entorn com el que tenen els altres nens. Tenim com a exemple una nena que ara comença a sentir-se segura en la seva família d'acollida. Al principi interpretava un paper, intentant ser divertida i tendra per aconseguir guanyar-se la seva simpatia, el seu somriure; com si sentís d'algun mode que havia de guanyar-se el seu lloc [9].

La voluntat de continuar vivint amb la família acollidora, fa que posin de la seva part a l'hora de facilitar la seva adaptació al nou entorn. Busquen sentir-se inscrits en una situació normalitzada.

... els pares i mares

La seva motivació per acceptar la situació ve del fet de veure que el seu fill o filla està feliç. Que accepta bé la família d'acollida i que sent satisfetes les seves necessitats. Els motiva que pugui créixer en una família i que ho faci en un entorn familiar on se li puguin oferir coses que en un centre no podria tenir.

També els motiva poder participar de la manera que sigui oportuna amb l'objectiu de proporcionar i ajudar al nen a què sigui feliç amb la família d'acollida, sense conflictes de lleialtat ni sensacions de competitivitat.

Quan se centren en el benestar de l'infant, en la naturalització de les relacions amb el fill o filla i amb els acollidors, acaba per donar-se una relació de manera sana, realista i amb confiança mútua, que beneficia totes les parts.

Generalment també treuen motivació de la presa de consciència de les seves dificultats i del pronòstic de recuperabilitat. També és motivador per ells la perspectiva de recuperar la seva tutela.

[9] Extret d'Horno (2014)

... els acollidors i acollidores

La seva motivació és producte de la certesa que l'infant està millor en una família. Els resulta motivador ajudar i oferir-li un entorn sa; veure que és feliç, que s'ha integrat bé a les dinàmiques familiars i a l'entorn familiar. Tot això mentre es pren consciència de l'objectiu del projecte i de la importància de generar una vinculació amb l'infant, a la vegada que es treballa també el vincle amb la família biològica de manera que l'infant sigui capaç de sentir-se lliure d'estimar a ambdós nuclis familiars.

Resulta motivador quan l'infant els dóna una expressió emocional positiva, que esdevé una vinculació afectiva gratificant per a tothom. La constitució d'un vincle sa i segur; una relació realista transparent i de confiança entre ells i l'infant reafirma la motivació en els acollidors. També es descriu com a motivador per a les famílies amb fills biològics, mostrar-los altres realitats.

... els i les professionals

Descriuen que el més motivador és contribuir a oferir una nova oportunitat als infants propiciant-los un entorn sa per créixer. També constatar que tots els participants en el projecte n'entenen l'objectiu sense deixar que les seves mancances i desitjos personals n'afectin l'òptim desenvolupament.

La motivació per persistir en la tasca, ve de creure i confiar en això; treballant amb totes les parts perquè entenguin les funcions de cadascú i les integrin per facilitar una vinculació adequada de l'infant amb la família d'acollida i amb la nova realitat vital, integrant-hi la seva història amb la família d'origen. L'esforç es tradueix en acolliments exitosos i en el benestar integral de l'infant en les seves relacions amb ambdues famílies, amb els seus iguals i amb l'entorn en general; en l'adequada construcció de la seva personalitat, integrant de manera positiva totes les seves vivències i realitats, sense sentiments de culpabilitat o deslleialtat.

POR

"Cal un treball didàctic per a què la gent sàpiga el que es fa en protecció a la infància i conegui els programes específics amb què pot col·laborar.

Això ajudarà a reduir la por davant diferents característiques o períodes evolutius dels infants"

(Jorge del Valle)

Del llatí 'pavor', por, i 'pavere', tremolar.

És una emoció caracteritzada per una intensa sensació desagradable provocada per la percepció d'un perill, real o suposat, present, passat o futur. La por és apresa per experiència, tot i que deriva de la primària aversió natural al risc o l'amenaça; la seva expressió màxima és el terror i té relació amb l'ansietat.

Parlem d'una por real quan la seva dimensió es correspon amb la dimensió de l'amenaça; quan no, es pot interpretar des d'una perspectiva que l'associa o correspon a un conflicte no resolt, que pot ser conscient o molt bàsic i inconscient.

La por en la dimensió de l'acolliment:

Les pors i el desconeixement que té la ciutadania sobre el sistema d'acolliment té força a veure amb què molts nens i nenes visquin en centres d'acollida en lloc d'un context familiar.

Algunes pors són infundades, per falta d'informació, i d'altres tenen a veure amb la càrrega, la '*motxilla emocional*' que pot portar un nen/a en la seva història. També té a veure amb la possibilitat que al final, encara que sigui després de molt temps, la família biològica el recuperi, tot i ser una situació normal i volguda si el seu procés de recuperació ha estat positiu.

Manifestar les pors sobre l'acolliment en general i la convivència amb el nen o nena és un aspecte sobre el qual les famílies acollidores han de sentir-se segures de poder compartir amb els professionals per tal que no esdevinguin en conflictes posteriorment. Les pors que apareixen durant les fases exploratòria i de formació inicial amb les famílies són senyals que alerten d'una qüestió que s'ha d'abordar de manera integral.

També es tenen en compte les pors de l'infant com a elements imprescindibles en la presa de decisions durant la seva preparació per al procés d'acolliment, i constitueix un senyal important d'alarma la detecció de pors sostingudes davant la proposta d'una família. També si tem o rebutja la presència de l'equip tècnic quan s'està executant el Pla de seguiment individualitzat.

S'han de respectar els ritmes i temps de l'infant durant les diferents parts del procés, explorant i treballant en funció de la seva edat les seves pors, expectatives i actitud davant l'acolliment. Amb la mateixa cura que s'aborden els problemes manifests o exteriors durant la valoració de les competències personals i socials (com ara d'agressivitat, d'impulsivitat o d'hiperactivitat), s'han de treballar els problemes de tipus emocional '*interns*' que es poden trobar, entre els quals trobem les pors.

Pel que fa als pares biològics, diverses investigacions que recullen narracions de les seves experiències conclouen que aquests senten por a perdre el fill/a, que en moltes ocasions representa l'últim signe de sociabilitat per ells; no volent tampoc sentir a parlar de pares d'acollida per la por que igualment senten a que l'infant deixi d'estimar-los o que estimi més a l'altra família [10].

Les famílies acollidores han de prendre amb plena consciència i després d'una profunda reflexió l'opció i decisió d'acollir, i de manera acordada amb els diferents membres implicats; bases a les quals han de ser capaces de tornar quan s'enfronten situacions o períodes amb sentiments de por i fragilitat, i així poder romandre en la seva decisió.

Com es fa present la por en...

... els nens i les nenes

Senten por davant un possible canvi de família o què passarà en arribar a la majoria d'edat; a no sentir-se estimats i davant la possibilitat de reviure situacions de maltractament, abús, negligència i/o abandó. També a què les visites amb la família biològica no es puguin desenvolupar amb qualitat i respecte, i a la seva reacció o no acceptació davant la situació d'acolliment.

Por a no poder influir en la presa de decisions de nombrosos aspectes que els afecten;o davant la falta de control que senten quan no se'ls ha preguntat directament el que volen; si volien quedar-se a casa seva o anar a un centre, etc., i sentir incertesa, els genera por sobre com serà la seva vida.

Tenim com a exemple el d'un infant que ha fet un recorregut per totes les modalitats dins del sistema de protecció (centre acollida i residencial, acolliment de curta i llarga durada). Manifesta

[10] Lòpez, Marre i Bestard (2013)

tenir molta por, sobretot verbalitza que vol saber què passarà i si es podrà quedar per sempre amb aquella família, que aquesta no l'abandonarà.

És capaç d'expressar obertament el que sent, té aquest sentiment de por perquè ja ha viscut un abandonament. Tot i el recolzament que pugui rebre, tant per part de la família com de les professionals, el seu sentiment és que no té garanties suficients perquè allò no torni a passar i manifesta un sentiment de por de tornar a ser abandonat.

Aquesta por en ocasions genera situacions on es posa a prova als acollidors, per sentir-se segurs del seu afecte i presència. Els nens es poden portar malament i reptar als pares d'acollida, provant els seus límits. En situacions concretes, els infants poden manifestar la por amagada sota episodis intensos de ràbia o enuig, alteracions en la son, desatenció als estudis, plors o enuresi, mostrant-se insegurs i vulnerables.

... els pares i mares

La seva por més present és sentir que no recuperaran als seus fills, que se suplanti el seu rol de pare o mare; deixar de veure als seus fills definitivament. Que els fills no els vulguin veure mai més, perquè es distanciïn tant que deixin de tenir contacte o s'afebleixi el vincle i els perdin per sempre.

Por també a ser jutjats per part dels/les professionals i a no tenir suficients oportunitats per refer les seves vides, i de quedar-se sols/es.

... els acollidors i acollidores

Senten por davant la possibilitat de fracàs del procés d'acolliment. També la senten quan hi ha processos judicials oberts on un jutge decideix la situació, o davant la possibilitat d'haver-se

d'acomiadar del nen o nena acollida a causa d'un canvi de mesura que signifiqui la fi de l'acolliment.

També tenen por durant l'inici de l'acolliment per les dificultats de vinculació que hi puguin haver, o pel fet d'enfrontar-se a una adolescència complicada en qui acullen; i igualment a la part desconeguda de l'infant i de la família.

... els i les professionals

Temen que una família acollidora no respongui a les necessitats de l'infant tal i com esperen, que no entengui o tracti de canviar el projecte d'acollida.

També tenen por de no haver estat prou clars a l'hora d'explicar les diferents temporalitats que marca cada acolliment. I que aquest fet suposi intents per part de les famílies d'estendre o canviar els terminis establerts.

Poden experimentar neguit de no detectar a temps possibles situacions de risc en l'entorn acollidor; por de no haver pogut transmetre tot allò que volien per garantir un bon desenvolupament de l'acolliment, i també per la reacció o adaptació per part dels fills biològics de la família.

ESTIMA

"Quan els dones afecte, alimentació i seguretat, prenen confiança i comencen a veure't no com els seus pares sinó com unes persones que lluiten per ells"
(Juan Antonio, acollidor)

Del llatí 'aestimare', estimar, valorar, considerar, jutjar i opinar; al seu torn del llatí antic, 'aestimare', fixar el preu o el valor d'alguna cosa.

És l'amor, afecte, amistat, consideració o passió que se sent cap a algú o alguna cosa. Per entendre-la com a tal, cal aprofundir en aquests termes que la identifiquen, ja que no se sol estudiar tant 'l'estima' com a categoria psicològica, sinó més pels seus sinònims o referents.

La Convenció sobre els drets dels nens, en el seu preàmbul ja especifica que pel seu ple desenvolupament han de créixer en el si d'una família, en un ambient de felicitat, estima i comprensió. En una jerarquia de necessitats, les d'estimació i afecte resulten de la major importància al llarg de tot el desenvolupament del cicle vital; començant per la vinculació afectiva, que es dona des del moment de néixer i resulta necessària per a viure i sobreviure. Quan els llaços i les relacions d'estima són positius constitueixen un dels elements bàsics del benestar psicològic i de la salut mental i pel contrari, quan són negatius els amenacen greument.

L'estima en la dimensió de l'acolliment:

La manera de mostrar la vinculació afectiva i l'estima de manera transversal es dóna en totes les fases i dimensions de l'acolliment. Potser en cap altre sentiment com en el de l'estimació es fa més evident que el més important no és la seva intensitat o pura presència, sinó la capacitat per mantenir-lo de forma constant i continuada, de manera estable.
Això implica un cert nivell de racionalització del que se sent, passar-ho per la consciència i elaborar-ho cognitivament i pel '*saber fer*', la seva instrumentalització. Així es porta a l'acció l'estima que se sent i la voluntat de voler estimar: treballant-les i preparant-se per saber fer-les efectives.

En la fase de sensibilització i difusió de l'acolliment familiar a la ciutadania el missatge inherent és la seva capacitat d'estimar i d'ajudar a l'altre, a un infant que ho necessita. Aquest fet és el que motiva a les famílies. D'altra banda, en aquesta fase de l'acolliment es parteix de les necessitats que manifesten els infants.

Es dissenya un missatge en relació a la necessitat de tenir famílies d'acollida per a infants que, per una qüestió o altra, han estat separats de forma temporal de la seva família. La motivació que fa que les famílies s'interessin per l'acolliment familiar és que sentin que poden donar suport i satisfer necessitats bàsiques com l'afecte, l'educació, l'estabilitat i, a més a més de la dedicació, el fet de poder viure en un ambient familiar.

Així doncs, entre les competències personals que trobem en una família acollidora hi trobem la capacitat d'estimar i de l'empatia. En aquest sentit, és fonamental que la família acollidora sigui capaç de mantenir una relació d'afecte positiu i de base segura, sabent que la relació que es basa en la inseguretat i la desorganització afectiva resulta ser una greu amenaça pel benestar emocional de l'infant acollit i que, malauradament, molts infants

que són acollits tenen una experiència de vida prèvia basada en un vincle afectiu insegur o desorganitzat.
Així, l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció (ICAA) de la Generalitat de Catalunya recomana que la família acollidora d'un infant "*ha de gaudir d'una situació afectiva equilibrada, apart d'una actitud educativa flexible, temps i un entorn familiar socialitzador per al nen o la nena*"[11].

En la fase d'estudi i valoració d'idoneïtat com a família acollidora es para atenció en quines són les expectatives i motivacions que mouen a la família a ser acollidora. En aquest moment de la valoració, l'expressió d'afecte i estima pren importància: el grau d'aquesta expressivitat és un paràmetre fonamental a l'hora de valorar les actituds i habilitats educatives en l'acollidor/a.
Difícilment hi haurà una valoració positiva si hi ha una manifestació i/o identificació de mancances personals greus en la capacitat de donar resposta a la necessitat de vinculació afectiva i de fer-se càrrec de les històries d'aferrament dels infants per acollir.

En aquesta fase de l'estudi de la sol·licitud de la família, a més, cal considerar les seves vinculacions actuals, la història de les seves relacions emocionals i la seva capacitat per a fer front a les separacions.

En el cas de la família aliena, a més de les seves experiències vitals i la relació pares-fills, si s'escau es tenen en compte els indicadors de la seva capacitat per a mantenir el compromís afectiu, i d'ajustar i reformular les seves expectatives a la realitat, amb independència d'allò que impliqui per a ells la situació dels progenitors de l'infant.

Tot i la cura minuciosa d'aquestes qüestions, l'estudi de '*la idoneïtat de la sol·licitud d'una família*' d'alguna manera s'ha de seguir valorant al llarg del procés un cop establert, ja que les

[11] Generalitat de Catalunya (en xarxa): https://web.gencat.cat/es/tramits/que-cal-fer-si/adopto-i-o-acullo-un-infant/acolliment-familiar/#bloc4

motivacions i expectatives, de fet, acaben modificant-se, donada la formació de vincles i l'estimació que es desenvolupa en la relació de convivència.

És clara la complexitat que suposa, a l'inici de l'acolliment, establir el vincle afectiu en relació a les expectatives de cadascuna de les parts, pensant que l'estima que es pot arribar a sentir s'ha de construir amb la convivència, però mai es pot forçar.

En aquesta etapa, l'infant i la família acollidora es poden reconèixer dins d'una etapa '*d'enamorament*'; una forma de vinculació que resulta adequat que s'expressi, ja que és un temps de descobriment i gaudi mutu, en què cuidar i ser cuidat s'associa amb l'afecte i l'empatia amb l'altre, sense necessàriament tenir sentiments d'apropiació o ànsies d'adopció [12]. També és probable i comprensible que els infants acollits tardin en ser afectuosos i que posin a prova els acollidors per la por a patir un nou abandonament o maltractaments.

Un dels objectius de la intervenció professional i que es considera un criteri general de bona pràctica és la preservació dels vincles afectius i les relacions familiars; de totes aquelles que incideixin de forma positiva en el desenvolupament de l'infant. Per això s'han de facilitar i fomentar els contactes i trobades possibles amb els membres de la família nuclear, extensa i acollidora anterior, si s'escau. Tot allò sumarà i aportarà a l'infant estabilitat i comprensió de la compatibilitat entre les connexions afectives assolides, passades i presents.

Pel que fa a la relació entre famílies, resulta pertinent l'establiment de xarxes de suport afectiu i social entre famílies acollidores, que en part contribueixin a evitar prejudicis i comportaments estigmatitzadors o auto-estigmatitzadors. Els espais de relació entre les famílies acollidores afavoreixen el compartir experiències i estratègies que faciliten la vinculació afectiva i l'adequada gestió

[12] Relaf i Unicef (2015)

de les emocions que es posen en joc entre els protagonistes[13].

D'altra banda, la família acollidora ha de tenir sempre cura de no criticar davant o amb l'infant les accions ni les persones de la família biològica, pensant que és fonamental el manteniment del vincle i l'estimació de l'infant acollit amb els seus progenitors.

A diferència de l'acolliment en família aliena, que sovint acaba un cop arribada la majoria d'edat, l'índex de casos interromputs amb adolescents acollits o acollides per la família extensa és força alt; ja que moltes vegades la família extensa assumeix i formalitza l'acollida i aquesta es basa simplement en l'existència de vincles afectius bàsics, de manera més espontània més que no pas en l'existència de suficients i provades habilitats de criança [14]. En aquest sentit, cal continuar estandarditzant i reflexionant sobre els criteris considerats per a què un infant sigui acollit per la seva família extensa, pel sol fet de ser-ho.

En qualsevol cas, l'acolliment ha de permetre que l'infant estableixi un vincle afectuós i d'estima que pugui romandre pel futur. Així, la fase de finalització de l'acolliment i d'acomiadament entre l'infant i la família exigeix perícia per part de l'equip tècnic per cuidar les sensibilitats i propiciar que l'estimació i el llaç afectiu es mantinguin. Tasques que impliquen un desenvolupament satisfactori i potser ideal del temps que ha durat l'acollida, que no és pas mai fàcil, a nivell afectiu:

/.../ és comprensible la dificultat (psicològica i cultural) dels humans per compartir fidelitats, no ser possessius en els afectes i poder mantenir una actitud de gran generositat. A les famílies d'acollida els demanem quelcom esquizofrènic: "*tu assumeix-lo com un fill, però al mateix temps no és el teu fill*".

Llavors, per als processos d'integració de l'infant en aquesta família d'acollida, és: "*sí, tu estàs fent del meu pare i la meva mare*

[13] Creu Roja (sense data)
[14] Creu Roja (sense data)

però, al mateix temps, no soc part d'aquesta família". Tenim infants que sí que s'integren i molt bé, però tenim altres infants que sempre se senten en terra de ningú[15].

Com es fa present l'estima en...

... els nens i les nenes

Depèn força de les característiques de l'infant i el que pugui rebre; observem sovint que els infants acollits saben que la seva família no se'n pot cuidar, almenys durant un temps, i sovint més que demanar afecte i amor als pares es conformen amb la immediatesa del que és material, com els regals, aspecte més fàcilment assolible pels seus progenitors. Els infants acollits esperen el moment de trobada amb els seus pares; i quan l'expectativa es trenca perquè no han anat a la visita establerta, es fàcil observar i escoltar l'expressió *"és que no m'estimen"*

En general, els infants busquen el contacte físic i l'atenció de les persones estimades; no obstant hi ha excepcions. L'infant rep i dóna: es mostra segons rebi. Per exemple, si els pares biològics no es mostren afectius, ells tampoc ho faran encara que ho hagin après o en sàpiguen pel contacte amb la família acollidora.

Dels acollidors el que esperen són situacions on l'amor, l'afecte i les atencions i cura que no han tingut hi siguin presents; que un pare els vagi a buscar a l'escola o tenir una festa d'aniversari. El que més esperen en general és l'afecte, l'atenció, l'abraçada d'uns pares.

L'estimació és un sentiment que necessita un espai i un temps, així com les condicions necessàries per tal que emergeixi. En la fase inicial de l'acolliment potser que l'infant no confii gaire, ha d'aprendre a fer-ho i a expressar-se de manera oberta.

[15] Poyatos (2015; p.19)

... els pares i les mares

El que els agrada o esperen rebre és l'afecte de la família acollidora, en tant que no els rebutgen com a pares que són de l'infant acollit; també esperen que no se'ls jutgi i se'ls tingui en compte.

Es treballa per exemple que els acollidors facin un diari per a què a les visites els pares puguin llegir el que ha fet el seu fill i com va. També s'estimen que els fills tinguin detalls amb ells, en dates especials o si han anat de viatge, que reflecteixin que se'ls té presents. I al final el nen o nena és qui hi guanya quan es treballa aquesta complementarietat.

... els acollidors i acollidores

Es recullen diverses situacions en què el sentiment d'estimació per i de part de l'infant arriba molt ràpid; tot i que després amb l'adaptació cal construir el vincle, on es poden trencar coses, o en altres casos que no acabin d'encaixar.

El propi acte de l'acollida els omple molt; hi ha pocs casos que en finalitzar-ne una no vulguin fer-ne una altra, perquè el fet de realitzar aquest acte de cura, ajuda i acompanyament els satisfà i el volen continuar fent.

La família acollidora se sent bé de no sentir-se rebutjada pels progenitors de l'infant acollit; si s'aconsegueix la complementarietat, tot es relaxa i funciona molt bé, i les famílies d'acollida ho agraeixen. Estimen el conjunt de situacions i tot el que va passant, la criança, criar l'infant; que és la motivació base, més enllà de la solidaritat, que normalment posen com a argument quan s'apropen per a manifestar la seva voluntat d'acollir.

La fase de coneixença i confiança inicial es resol amb molta paciència; els i les tècniques expliquen des del primer moment del procés d'acolliment, en la valoració de la idoneïtat de la seva

sol·licitud com a família acollidora, que una cosa és el principi i altra l'adaptació i la construcció de la relació amb l'infant, que és quan poden sorgir diferents situacions no tan gratificants pels acollidors. De fet es parla de la fase de la 'lluna de mel', en què l'infant vol agradar a la família perquè vol tenir-ne una, i viceversa; de manera semblant a com passa amb les parelles, on surten les qüestions i sorgeixen els problemes quan van a viure junts, que cadascú busca el seu espai, s'assenta al seu lloc i posa els seus límits. Però després de la fase d'adaptació normalment les coses es relaxen, en la majoria dels casos.

... els i les professionals

És difícil la situació en el cas dels i les professionals, perquè han de posar objectivitat i intentar no vincular-se per a poder fer un bon treball; per això és complicat dir què és allò que '*s'estimen*' d'aquesta situació. Però és explicable que amb el temps s'acabin estimant els infants i les famílies, fins al punt d'arribar a sentir-se'n gairebé part perquè es comparteixen moments molt importants i molt íntims.

Les famílies han compartit i confiat amb les professionals durant el temps que dura l'acolliment; i a l'igual que els infants els han obert '*les seves portes*', el seu cor i la seva ment; llavors arriba un moment que se'n senten part.

Quan les coses funcionen i, sobretot, si s'ho han treballat molt, senten molta satisfacció; i potser és aquesta la sensació més adequada per a definir el que senten, el que estimen. Com a resultat de la dedicació i l'acompanyament, afegit a comprovar com en són de feliços els protagonistes de l'acolliment, i que l'acolliment funciona i que tot ha anat bé fins que els infants o joves arriben als 18 anys, o bé, fins que retornen a les seves famílies d'origen.

Costa sentir l'estima constantment, però intenten rescatar totes

les coses que els ajudin a veure-ho de forma positiva després dels seguiments i així es motiven. La dificultat s'explica perquè, en realitat, moltes vegades les famílies els busquen quan hi ha problemes més que per a explicar-los que tot va bé, i això és estar sempre en la crisi; però per això quan s'hi surt i de manera satisfactòria, se senten relativament molt millor.

VERGONYA

"La protecció als menors sempre és com un reducte
que s'amaga, perquè dona vergonya,
perquè no agrada, perquè està estigmatitzat
a nivell històric; per moltes coses"

(Miguel Noblejas).

Del llatí 'verecundia', qualitat arrelada en el verb 'vereri', tenir un temor respectuós.

És una torbació de l'ànim produït per una falta comesa, una acció humiliant i deshonrosa, pròpia o aliena. Una sensació humana, de coneixement conscient de deshonor, desgràcia o condemnació. El "*sentit de la vergonya*" es dona també en ser objecte d'aquest insult a l'honor, víctima de la desgràcia o humiliació.

La vergonya es conceptualitza com una combinació de les emocions primàries de decepció-tristesa cap a un mateix per comportar-se inadequadament als ulls d'un mateix i dels altres, enuig contra si, i una certa por per les conseqüències per haver-se involucrat en comportaments inadequats o incompetents [16]. També es pot donar quan es reconeix la incapacitat d'estimar, pel fet de què l'altre ens ha rebutjat.

[16] Turner i Sets (2005).

La vergonya en la dimensió de l'acolliment:

La vergonya s'associa, en primer terme, a aquella incapacitat reconeguda i feta pública dels pares o mares de fer-se càrrec dels seus fills de manera íntegra o integral. Aquesta sensació de vergonya pot ser, d'altra banda, molt palpable en acollidors si experimenten rebuig per part de l'infant o infants que estan acollint.

A nivell individual, la vergonya depèn en gran part de les circumstàncies que hagin envoltat la separació dels fills. Se sap que aquest sentiment pot convertir-se en un obstacle per a la implicació o participació dels pares en determinades activitats amb els grups de treball o intervenció. De manera que, com expliquen alguns autors, és possible que se sentin alleugerits si se'ls permet, en moments determinats, un contacte més habitual amb els seus fills més enllà de la visita bàsica, situació que contribueix a disminuir el seu dol i els sentiments de culpabilitat i/o vergonya [17].

En contrapart, s'ha estudiat que sentir vergonya és una de les qüestions que prediuen que, en alguns casos, els pares no normalitzin els formats i situacions de trobada. En aquests casos, si es detecta que les visites resulten perjudicials per l'infant es valoraria, fins i tot, suspendre-les fins que es redueixin aquestes dificultats, pensant que el que es busca amb les visites és que se senti tranquil i no al contrari [18].

La vergonya amb freqüència ja s'experimenta en les víctimes des de que comencen les situacions de maltractament i pot generar bloqueigs emocionals notoris en infants quan han d'anar a viure amb famílies que no són la seva. Aquests bloqueigs s'han de treballar per a equilibrar les emocions i poder funcionar de manera normalitzada als diferents entorns – per exemple, es poden treballar amb materials literaris adients per a cada edat, que re-

[17] Bravo i del Valle (2009).
[18] D'acord amb Orozco (2016)

sulten d'ajuda per a l'adaptació escolar d'infants acollits [19].

La vergonya per la família d'origen es presenta com un dels problemes freqüents d'aquests infants quan estan en acolliment. Poden reaccionar mentint sobre la seva situació o realitat passada; amb rebuig cap a la família biològica o bé cap a la família d'acollida.

Altres comportaments motivats per la vergonya i que es poden presentar en la relació amb els seus iguals són la tendència a l'aïllament o a formar grups amb infants que es trobin en una situació semblant (desprotecció, acolliment en centres, etc.) [20]

Durant tot el seguiment de l'acolliment cal preveure mesures d'actuació quan es detecti l'aparició de sentiments de vergonya. Sobretot a mesura que els infants són conscients de la situació que estan vivint, que les actuacions presents o passades dels seus pares no són aprovades socialment o bé quan experimenten conflicte de lleialtats entre ambdues famílies.

Parlar sobre els motius que han ocasionat l'acolliment i la pròpia situació familiar amb honestedat i naturalitat des de la seva arribada a la nova llar ajuda als infants a resoldre els seus dubtes i els seus sentiments de culpabilitat o de vergonya. Quan hi ha '*mitges veritats*' i secrets en la forma d'afrontar la revelació, pot ser que percebin que en la seva vida hi ha quelcom vergonyós, que s'ha d'amagar. Aquesta situació en ocasions genera desinterès o rebuig per parlar de si mateix amb els iguals o amb la família acollidora. Podria ser un indicatiu de por a l'estigmatització o de sentir-se novament avergonyit o avergonyida per ser diferent de la resta [21].

També les famílies que han ja acollit infants donen com a consell

[19] Recomanem el treball relatiu a aquest tema *¿Madre solo hay una? La literatura infantil como recurso para la adaptación escolar de menores en acogimiento familiar*, de Marigorta (2014).

[20] Palacios i cols. (2014)

[21] Muñiz (2007) a Jiménez i cols. (2014)

a d'altres que s'ho estiguin plantejant que se sentin amb llibertat per a expressar la vergonya que puguin sentir (a banda de les pors, la incapacitat o el neguit) si els infants no els estimen igual que als seus pares biològics perquè no estan fent res malament.

Finalment, cal reflexionar sobre la '*vergonya social*' que representa en sí mateixa l'existència de la situació d'acolliment com a resultat d'una realitat que no va bé. També el fet que no hi hagi més disponibilitat per part de la població general per exercir com a acollidors o acollidores davant aquesta realitat, fent que molts infants hagin de viure en centres en lloc de en un context familiar.

Com es fa present la vergonya en...

... els nens i les nenes

Es recullen situacions on senten vergonya en no poder viure amb els seus pares, pel fet que la seva família biològica no actuï o visqui dins dels paràmetres del que es considera normal. També davant certes actituds dels pares i/o la família biològica, no considerades les desitjables socialment.

Així mateix la senten, per exemple, a l'escola, en haver d'explicar als companys que tenen dos mames o papes. I sovint quan han de sortir de classe per anar a veure als pares, als professionals o qualsevol altre aspecte relatiu al seu acolliment.

... els pares i mares

Expressen que senten vergonya per no haver '*fet bé*' de pares i que per culpa seva el seu fill o filla estigui tutelat/da. També experimenten vergonya al sentir-se qüestionats en el seu rol de pares, per com ho han fet i per com han arribat a la situació actual.

A mesura que els fills es fan grans i s'adonen més de les circumstàncies reals que els han portat amb una família acollidora, els pares biològics expressen sentir vergonya davant d'ells per tot allò que no han sabut fer pel seu benestar; o per exemple si s'adonen de les seves carències materials o monetàries.

... els acollidors i acollidores

Algunes famílies acollidores expressen que varen sentir vergonya en el moment inicial, quan havien de mostrar les seves motivacions i intimitat a les professionals.

També relaten que en moments de dificultat, o quan encara no s'ha aconseguit generar vincle amb l'infant, senten que no estan complint amb les expectatives dipositades en ells i això els porta a sentir certa vergonya.

També la senten en aquelles situacions que la resta de pares poden sentir vergonya: quan es produeixen crides d'atenció o rebequeries en públic i no saben com afrontar-les.

Descriuen sentir pors concretes, que en realitat el que amaguen és vergonya, i això impedeix donar un pas endavant, com per exemple quan han d'explicar als nens alguna cosa difícil, demanant en aquests casos la intervenció o col·laboració dels professionals.

... els i les professionals

Manifesten que la vergonya apareix quan han d'explicar o justificar allò que els infants no entenen, sobretot en relació a processos judicials o administratius que es contradiuen o no encaixen en la realitat de l'infant o la família.

SEGURETAT

"El que constitueix un element de protecció psicològica no és l'existència de vincles, sinó el fet que siguin positius i segurs. És més que conegut que els nens i les nenes s'aferren també a qui els maltracta si són les seves figures de referència habituals."

(J. Palacios).

Del llatí 'securitas', qualitat d'estar sense cura, allunyat de preocupacions, cosa que procura tranquil·litat.

És l'estat de benestar que percep i gaudeix l'ésser humà, la condició d'estar protegit/da dels danys o altres resultats no desitjables. Aquesta condició s'estén a totes les dimensions de la vida personal i col·lectiva, i per això resulta tan important sentir-se segur o segura.

La seguretat es considera una necessitat i fa referència a un conjunt de qüestions molt bàsiques que s'arrelen en la primera infància, temps en què la presència de persones estables amb qui tenir vincles estables i afectuosos resulta tan important com altres dimensions de la cura (alimentació, higiene, comunicació, afecte). L'estabilitat dels vincles en un ambient segur en conjunt amb aquestes dimensions és, doncs, la base de la seguretat personal, la identitat, l'afirmació de sí i la personalitat.

La seguretat en la dimensió de l'acolliment:

Partint de la definició anterior és comprensible que totes i cadascuna de les etapes del procés d'acolliment s'hagin de plantejar i organitzar al voltant de l'interès superior de l'infant o jove. Això es concreta en aconseguir garantir al màxim els seus drets i satisfer les seves necessitats, a través de facilitar la seva inclusió en un entorn de seguretat i afecte.

En el diagnòstic social dels infants acollits en família aliena, es parteix de què la família d'origen no pot donar aquest marc segur i satisfactori per al desenvolupament del seu fill o filla. El fet de comptar amb unes condicions normalitzadores i noves oportunitats amb la família d'acolliment ha d'ajudar a assolir i satisfer aquestes necessitats bàsiques. Així, la seguretat, la contenció emocional, una normativa clara, l'adquisició d'hàbits i l'afecte són alguns dels factors que un context relacional acollidor faciliten i permeten una estabilitat emocional i l'adquisició de l'autonomia en l'infant o jove. Sobretot en casos d'infants que hagin tingut experiències inicials d'aferrament de tipus insegur o desorganitzat, en què resulta clau tenir l'oportunitat d'establir, en paraules de Palacios Palacios (2014, p. 46), "*relacions segures que actuïn com element terapèutic, que els permetin sentir-se amb seguretat i amb confiança davant les persones que els cuiden, que els faci sentir-se estimats i que els ensenyin a expressar afecte, que els facilitin sentir que les seves necessitats estan i estaran ateses /.../*"
Resulta clau que les famílies acollidores sentin i disposin de seguretat en els diversos aspectes de la criança, salut física i mental i formació ajustada a aquesta forma concreta de participació en la vida de l'infant.

Pel que fa la relació entre els equips professionals i les famílies, l'estabilitat dels equips de treball permet construir relacions sostingudes en el temps, que proporcionin seguretat tant als infants

com a les famílies. Així també la seguretat expressada pels professionals generarà seguretat i confiança en les potencialitats del nen o nena. Cal explicar a l'infant acollit, de forma tranquil·litzadora i donant-li seguretat, la missió, rols i funcions de cadascun dels adults que intervenen en el seu cas sempre que escau o ve a cas.

Les relacions de la nena o nen acollit amb la família acollidora han de ser imprescindiblement sanes i segures, perquè un dels objectius de l'acolliment en el pla emocional és contrapesar de manera positiva algunes de les influències negatives del passat, pel que fa al tipus d'establiment de vinculació afectiva i els seus models interns i desenvolupats per a relacionar-se. D'altra banda, la família acollidora ha de ser capaç d'establir uns límits clars, coherents i consistents que donin seguretat al nen o nena per a saber què és permès i què no.
També genera seguretat en els pares acollidors veure's grupalment i utilitzar-ho com un mitjà per treballar en equip en benefici de l'infant; tot això es facilita durant la formació continuada i l'acompanyament que es dona a les famílies.

Quan finalitza l'acolliment i es tanquen les intervencions s'ha de generar novament prou seguretat i confiança en l'infant i la família per abordar el trànsit a la nova situació.

Sempre que hi hagi una transició d'un estat a un altre en les formes d'acolliment, i també en cas de tornar amb els pares, cal integrar a l'infant amb la seva història, reconeixent el rol que la/les famílies acollidores han tingut en la seva vida, de manera que comprengui el més íntegrament possible la seva situació amb el recolzament de tots els adults que hi han intervingut. Històries de diversos tipus d'acolliment solen convergir en bastants aspectes, un dels quals és la necessitat sempre present en els infants de pertànyer a un nucli familiar [22].

[22] Horno (2014)

Amb independència de com s'han desenvolupat aquestes històries, el fet de ser acollit, planteja d'inici un conflicte de pertinença a dues famílies. Això s'ha de reconèixer, contenir i acompanyar, donant seguretat a l'infant o jove mentre se l'ajuda incorporant-hi també la família biològica de manera adequada.

Com es fa present la seguretat en...

... els nens i les nenes

Expressen que el que els dóna la seguretat és l'estabilitat. Pensar que l'acolliment serà per sempre o que durarà molt els aporta seguretat. Es fa imprescindible l'honestedat per part de tots els implicats i nomes afirmar-ho quan existeix la certesa que serà així. En consonància amb aquest fet, conèixer el seu procés, estar informats del que passarà i fer-los partícips en la mesura del possible, els fa sentir segurs.

També els dóna seguretat el comptar amb un entorn estable, previsible, tranquil, relaxat i sense conflictes; una rutina i una quotidianitat semblant a la de la majoria de nens de la seva edat. Igualment, quan la família acollidora d'inici accepta incondicionalment les seves característiques i circumstàncies.

Una altra cosa que els dona seguretat és sentir-se formar part activa de la dinàmica quotidiana dins del nucli acollidor, com un més de la família, sentint el compromís incondicional per part dels seus pares acollidors i altres membres d'aquest nucli.

... els pares i mares

Conèixer la família acollidora sol generar seguretat quan això implica una acceptació prèvia de la situació d'acolliment. Saber que els seus fills es troben bé en quant a atenció i cura de les seves necessitats els tranquil·litza i dona seguretat.

També se senten més segurs quan consideren que estan prou informats. Alhora la seva seguretat augmenta quan reben un seguiment i suport per part dels professionals que no els culpabilitza ni els enfronta a les seves mancances sinó que els capacita.

... els acollidors i acollidores

Comprendre el projecte d'acollida els fa sentir segurs. Tenir clares les temporalitats i el que s'espera d'ells els aporta seguretat; també disposar de la possibilitat de consultar amb els professionals el que sigui necessari en un entorn relaxat, on poder expressar emocions, dubtes, angoixes sense por a ser jutjats.

Gaudir d'un mateix referent professional, proper i expert, al llarg de tot el procés, sense canvis d'interlocutor és també un component clau en la percepció de seguretat.

... els i les professionals

Són elements que aporten seguretat:

- El fet de confirmar que la família acollidora té un projecte ferm i que identifica clarament la seva motivació amb l'acolliment.
- L'establiment d'una relació amb la família on les coses es poden parlar obertament.
- Disposar de temps suficient per aprofundir en el seguiment de l'evolució del cas, permetent una atenció professional de qualitat.
- Una relació de confiança i cooperació mútua entre totes les parts i tots els agents implicats. Com a tònica general de funcionament en les diverses dimensions i qüestions que planteja el procés aporta un plus de seguretat molt valorat pels i les professionals.

FRUSTRACIÓ

"De vegades els acollidors es queixen que els infants menteixen i això es pot deure a un sentiment de frustració: les mentides sobre la seva família solen ser perquè prefereixen explicar que en tenen una de 'normal'. No cal forçar-los amb masses preguntes... que ens expliquin el que vulguin i quan vulguin..."

(Text extret d'una entrevista a una família acollidora)

Del llatí 'frustratio' o 'frustrationis', l'acció de portar a l'equivocació, l'error i la decepció. El verb 'frustrare' vol dir equivocar, estar enganyat. Es deriva de l'adverbi 'frustra', que vol dir en va o inútilment.

Aquest sentiment designa principalment la decepció per l'intent d'assolir alguna cosa o situació i fallar o no obtenir-la. I la tan nombrada 'tolerància a la frustració' es refereix a la capacitat per a acceptar i assimilar aquest estat o situació en què el desig, projecte o expectativa no es compleix.

Es dona major grau de frustració quant major sigui la distància entre allò que es desitja i la realitat. La frustració és normal, inevitable i part de la nostra vida quotidiana; la clau és com es porta. Es pot portar millor quan hi ha major autocontrol i per tant afrontament; alhora hi ha major autocontrol quan hi ha major ajust entre el desig i la realitat. Quan no es controla la frustració, es pot produir ira.

La frustració en la dimensió de l'acolliment:

D'inici, cal que les persones que s'interessen en ser acollidores tinguin molt clar que l'acolliment és una opció molt diferent a l'adopció, de manera que aquesta possible confusió no els generi frustració quan el que realment desitgen és una adopció.

Ja des del primer moment, en el procés de valoració de la idoneïtat com a família acollidora els professionals han de tenir en compte, entre les condicions o circumstàncies personals bàsiques de les persones acollidores, la capacitat per a fer front a les frustracions com una de les que els permetrà exercir satisfactòriament com a tals. A més es considera que, per relacionar-se adequadament amb l'infant acollit, calen adults amb perseverança, maduresa, estabilitat i capacitat per a tolerar les esmentades frustracions, sobre tot, considerant la situació i característiques que sovint presenten els infants: se sap que infants en situació de desprotecció, en general, presenten diverses àrees de la persona amb dèficits, entre les quals la resistència a la frustració [23].

La capacitat per a mantenir el compromís malgrat les frustracions és un indicador que es pot obtenir quan coneixem d'altres experiències en la vida de la persona que s'interessa i té la voluntat de ser acollidora, així com també en la relació amb els propis fills. D'altra banda, investigacions relacionades amb infants que han estat criats per les seves àvies troben que una baixa tolerància a la frustració per part dels cuidadors indica una menor capacitat per a acceptar, afrontar i enfrontar situacions, mostrant un estil d'afrontament més immadur [24].

Un dels components que poden definir el maltractament és el sentiment d'incapacitat i frustració per part de la persona que maltracta. L'eficàcia de la intervenció amb pares que hagin ac-

[23] Fernández i Fuertes (2000) a Moreno i García-Baamonde (2009)

[24] Pinazo-Hernandis i Lluna (2011).

tuat de manera agressiva amb els seus fills es veu enfortida quan aquesta intervenció s'associa a un suport psicològic, amb el qual puguin treballar els seus sentiments d'incapacitat, ansietat i també frustració.

D'aquesta manera, amb aquest treball s'aconsegueix que s'adonin dels seus sistemes motivacionals, de manera que arribin a confiar més en ells mateixos/es i a entendre la importància del canvi d'actitud que s'espera d'ells [25]. Es considera que part de la tasca de ser pares és modelar el tipus de conductes en els fills i educar en les que es consideren adequades pel desenvolupament i la integració social; així, per canalitzar el seu comportament en aquesta direcció han de ser capaços de, a més de satisfer les seves necessitats bàsiques, posar límits als seus desitjos i ensenyar-los a superar les frustracions.

Pel que fa als nens i nenes, per tal que la frustració d'expectatives no sigui un obstacle pel bon desenvolupament i el manteniment dels vincles que estableixin, a més de la motivació per part dels acollidors és necessari un entorn familiar en què s'acceptin i entenguin adequadament les seves característiques personals i peculiaritats, les de la seva història i les de la seva situació actual, amb expectatives adequades i flexibles per part dels adults.

S'ha de ser conscient que la història d'adversitats dels infants que han de ser acollits a vegades comporta que la família d'acollida estigui sotmesa a majors tensions, tant pels problemes que puguin generar-se dins de la llar com als altres entorns de desenvolupament, que potser esgoten més fàcilment la paciència i per tant generen més sensacions de frustració als acollidors [26].

De fet, es pot considerar un factor de risc per a la família acolliadora els sentiments de frustració que puguin experimentar els seus membres per exigir masses adaptacions uns als altres o pel re-

[25] Ceccato, Gil i Ballester (2011)
[26] Palacios (2014).

buig de l'infant acollit, i que no vegin gaires progressos havent-li ofert dedicació i havent tingut el sentiment i comportament de solidaritat.

Entre els sentiments i emocions de l'infant acollit que cal tenir en compte i cal atendre, hi ha l'afrontar els possiblement intensos sentiments de frustració i ràbia per les experiències viscudes d'abandonament i/o maltractament. En aquest sentit, quan es treballa la seva història de vida cal facilitar l'expressió dels seus sentiments mitjançant diferents activitats que els ajudi a alliberar-se.

En l'estudi de les interaccions davant les visites familiars, les observacions fetes proven que les emocions a l'inici de les visites se solen modificar en la majoria dels infants quan aquestes es perllonguen en el temps. Un canvi de resposta de l'infant en les visites, es pensa que es deu, entre d'altres factors, a que s'acostumen a les visites, limitant la seva afectivitat com a mecanisme de defensa davant la frustració per la situació viscuda en general[27].

Per últim, podem dir que el cessament o, de vegades, '*fracàs*' de l'acolliment sol venir acompanyat de la sospita i el judici social, cosa que augmenta la sensació de fracàs i frustració en la família acollidora. Un punt per a reflexionar conjuntament...

Un clar exemple que mostra com es fa present la frustració en els infants, es descriu en el cas d'una família col·laboradora que explica que els caps de setmana s'enduien tres germanes que estaven en un centre. Fruit de la bona evolució i l'establiment de vincle, la família demana tenir més visites i allargar-les de divendres a dilluns i períodes de vacances. Descriuen com la relació cada cop es va fent més intensa i gratificant per tots, fins que un dia la petita, en un moment de discussió els diu: "*... jo vull un pare i una mare*", al que la parella li contesta: *"Però tu ja els tens i a més també ens tens a nosaltres*". Davant aquesta afirmació la nena els respon "*Però jo vull tenir uns papes cada dia, que hi siguin sempre "*.

[27] Bueno i Pérez (1999)

Les nenes tenien uns referents clars al centre on estaven, visites programades quinzenalment amb la família biològica i a més una família col·laboradora amb qui manifestaven molt bona vinculació. Tot i això, es generava molta "*frustració*" en elles, sobretot verbalitzada per la més petita i somatitzada per les altres dues.

Com es fa present la frustració en...

... els nens i les nenes

Depèn bastant de l'edat; els més petits ho exterioritzen més, per exemple amb plors i crits. Alguns pateixen davallades emocionals significatives que es poden traduir en irritabilitat, explosions de ràbia i d'ira, alteracions en la son, dificultats en el ritme acadèmic, i d'atenció i concentració. N'hi ha d'altres més introvertits que tendeixen al bloqueig.

Es fa present per les coses més quotidianes; les mateixes que en els infants que no són d'acollida. Això pel que fa al més observable de la frustració. Però aquelles coses més profundes -per exemple: voler veure més a la mare, i no aconseguir-ho, o frustracions producte més d'un procés intern i que es va constituint gradualment, serien més a llarg termini.

També la senten quan comprenen i se'ls fan evidents les dificultats de la família biològica; o, per exemple, quan les visites amb aquesta coincideixen amb alguna activitat que els feia il·lusió: "*una nena de sis anys que deixa de participar al Dia de la Pau a la seva escola perquè ha de fer la visita amb el seu pare a la presó*".

La tasca principal és ajudar que els infants i joves acceptin la realitat de la seva situació personal i familiar.

Es proposa un acompanyament emocional explicant-los que això és el que estan vivint, i es tracta que ho visquin com quelcom

positiu, fent-los veure totes les coses bones que té i tenen.

... els pares i mares

La seva frustració màxima és no poder veure i cuidar als seus fills o filles. També es poden sentir frustrats en veure que la seva situació personal o social no millora o que els seus fills es van desvinculant d'ells.

Moltes vegades les famílies biològiques es veuen abocades a acceptar plans de millora impulsats pels professionals, on se'ls demanen millores objectives a les que han de fer front si volen recuperar la tutela dels seus fills. Tot i la obvietat d'aquestes millores i la necessitat objectiva que es portin a terme, en ocasions les famílies no estan en situació real i/o personal per assolir-les.

En acceptar-les, immediatament es dipositen damunt seu unes expectatives per part dels fills o dels mateixos professionals. Un cop s'evidencia la seva manca de capacitat per resoldre-les positivament, el pares es frustren en ser l'enèsima vegada que accepten un pla de treball que són incapaços de complir no podent respondre a les expectatives que els fills han dipositat en ells.

Pel que fa a les visites, observem que els fills o filles verbalitzen coses que no els agraden i això els resulta frustrant als pares; per exemple, que els demanin als seus fills un petó i aquests s'hi neguin.

... els acollidors i acollidores

Els frustra pensar que no poden reduir el sofriment a l'infant o quan no poden posar nom o identificar què el fa patir.

També es poden sentir així quan no entenen o no estan d'acord amb les decisions dels professionals, o quan veuen que els seus esforços no avancen, o que no aconsegueixen "*connectar*" amb l'infant.

Es poden sentir frustrats pel fet que no es disposi d'una família d'acollida per un infant. Igualment, quan moltes vegades han de ser els portadors de males noticies vers els infants o les famílies d'acollida.

També quan es prenen decisions administratives que no entenen o de les quals no n'han pogut participar; i amb la manca d'agilitat del propi sistema de protecció, quan aquest es burocratitza i s'alenteixen els temps.

EUFÒRIA

"Tot al voltant és blau. Un blau tan intens que vola cap a la felicitat bo i nedant en el benestar. Planant!"
(Diccionari de les emocions)

Del grec i llatí de Renaixement 'euphoria', qualitat de suportar o portar bé, amb força i brio.

És la sensació exterioritzada d'excitació, benestar, felicitat, i/o optimisme, que es pot produir per diferents qüestions, siguin satisfaccions materials, espirituals o bé per substàncies.

És normal que es pugui experimentar eufòria en moments en què s'ha acumulat expectació o hi ha una situació de sorpresa davant quelcom inesperat. Però també freqüentment l'eufòria s'allunya de l'autèntica alegria, ja que es basa en fantasies o expectatives d'alguna cosa externa o aliena, i no sorgeix de l'experiència real i personal sinó d'allò que esperem que passi però no depèn de nosaltres, i sense deixar-nos veure les amenaces o riscos. Com expliquen alguns experts, l'excés d'alegria no se sol considerar positiu, tret que precedeixi una experiència favorable que ja se sap que esdevindrà de ben segur; d'altra manera, si no es correspon amb la realitat, a la qual eventualment haurem de tornar, pot produir desgast emocional.

Així, l'eufòria es veu inserta en un cicle de pujades i baixades, a la qual li segueixen fases d'ajust a les situacions originals i de to emocional regular que, de no gestionar-se bé, poden fer-nos sentir enfonsats o decebuts.

L'eufòria en la dimensió de l'acolliment:

D'acord amb el que hem explicat, podem entendre que en relació a l'acolliment resulta fonamental reconèixer i gestionar l'eufòria, els moments en què es manifesta i les situacions associades, sent conscients del que comporta. L'eufòria de les fases inicials de l'acolliment a vegades fa que alguns pares i mares acollidors subestimin l'abast i la durada de les dificultats i problemes dels infants que esperen acollir [28].

Durant l'etapa d'acoblament de l'infant amb la família acollidora l'aparició d'excessiva eufòria és un signe d'alarma que entre d'altres (com ara l'esgotament excessiu o la negació de dificultats) s'ha de treballar. En el procés d'acoblament, cal fer una planificació que incorpori la flexibilització i l'acceptació de modificacions segons com vagi evolucionant el propi procés, ja que dependrà de cada cas.

Tenint en compte aquest fet, és explicable per què els professionals en aquest moment del procés acostumen a actuar amb precaució i allunyar-se d'actituds que els puguin semblar carregades d'eufòria a l'hora d'emetre les seves valoracions. Aquesta reserva, igual que en els pronòstics, ve provocada per les seves experiències de situacions que no han tingut resolucions satisfactòries. També perquè es troben menys immersos subjectivament, a nivell personal, i perquè tenen una visió més general que els allunya d'experimentar emocions 'extremes' amb freqüència. D'acord amb algunes investigacions, aquest és un dels factors que influeixen en què els i les professionals identifiquin més i més acuradament les limitacions dels acollidors[29].

Pel que fa als nens i nenes, durant el procés de preparació per l'acolliment se'ls ha d'explicar l'eufòria com un dels sentiments que pot aflorar, a més a més d'altres com el neguit, la tristesa o

[28] Sack i Dale (1982)
[29] Montserrat (2008)

la confusió. Cal facilitar eines a l'infant (a l'igual que als adults) a l'infant perquè sàpiga regular-la i saber canalitzar-la adequadament. Les fantasies que solen anar associades a aquests sentiments s'han de treballar, fent entendre a l'infant, com a la família acollidora, en què es concreta aquest procés i el que s'espera de cadascun.

Com es fa present l'eufòria en...

... els nens i les nenes

Sobre tot en nens petits, se'ls pot veure eufòrics quan coneixen finalment la família acollidora. Els més grans han après a contenir-se emocionalment i també tenen més pors del que pugui passar, conflictes de lleialtat, i són més conscients de la realitat i han tingut més experiències amb la seva família d'origen. En tot cas el que podria fer sentir eufòria als més grans és rebre els regals de Nadal, per exemple, és a dir, qüestions més aviat puntuals, i no tant ja les qüestions interpersonals de l'acolliment.

Poden tenir comportaments com saltar, cridar, riure o abraçar. Però el característic és com aquests van disminuint amb l'edat; com és esperable que es doni en qualsevol situació amb nens d'edat major o adolescents. També es poden mostrar eufòrics quan veuen o es retroben amb els seus germans.

... els pares i les mares

Hi ha famílies que es mostren eufòriques quan veuen als seus fills. Fa referència més aviat a una manera de ser que tendeix a mantenir-se al llarg del temps en les visites: ser molt demostratius i mostrar-se eufòrics els primers minuts.
Aquest tipus de pares o mares abracen molt o criden, expressant

molt afecte i també amb paraules. Resulten ser tot plegat visites més alegres i afectuoses; i això ajuda a què l'infant les gaudeixi més. Segurament tot això a llarg termini acaba per tenir un efecte en general positiu.

Si hi ha un retrobament o una situació de tornada amb la família original, sí que es poden veure potser petits moments d'eufòria; tot i que el més característic és la barreja d'emocions i la cautela, ja que en moments clau de l'evolució dels processos s'ajunten moltes coses i hi ha moltes emocions i sentiments presents al mateix temps.

A més, aquesta mena de situacions es van donant a poc a poc i '*el moment de* ___' és en realitat el resultat de tota una progressió; per això no hi ha tant aquell component com sobtat de sorpresa.

... els acollidors i acollidores

Poden sentir-la en circumstàncies com ara quan se'ls comunica la proposta de ser família acollidora, quan es dona la devolutiva de idoneïtat, o bé quan coneixen al nen o nena per acollir. Es posen alegres, tot i que '*l'eufòria*' com a tal se sol contenir potser més, pensant que socialment en el nostre context és el que correspon; però a dins poden experimentar-la i sentir-se eufòrics d'alegria.

L'externalitzarien amb comportaments com agrair constantment als equips, i amb gestos que mostren la seva felicitat (somriures, mirades).

... els i les professionals

Apareix en els moments en què veuen que un pla d'acoblament es constitueix i funciona; i cada vegada que s'aconsegueix que un infant vagi a viure amb la família acollidora, estigui bé i s'adapti.

Això dóna alegria i fa que les tècniques comparteixin entre elles aquests moments.
I en general, en aquells moments clau en què es donin fites, si s'assoleix el que s'esperava o en una situació bona: per exemple, quan hi ha un retorn amb la família d'origen gràcies a una evolució positiva d'aquesta.

En el cas de les professionals destaca la situació d'acompanyament que es dóna a la resta d'involucrats en l'acolliment, com gestionar o contribuir a canalitzar aquests moments, i que es dona en presència d'altres emocions.

CULPA

"Sent de vegades que potser la culpa va ser seva per no haver sigut bo amb la seva mare".

Del llatí 'culpa', falta o imputació.

És l'experiència emocional desagradable o de conflicte per fer alguna cosa que es creu que no s'hauria d'haver fet, o viceversa, no haver fet alguna cosa que es pensa que sí, sigui real o de forma imaginària. També es dóna en trencar determinades regles de diversos tipus o pel pensament de fer-ho.

El "*sentiment de culpa*" és el procés psicològic que es dona davant aquesta experiència subjectiva de la culpabilitat i produeix malestar continuat. La funció d'aquest sentiment és l'expressió de la por de ser censurat o desaprovat, la defensa contra aquesta por i contra l'impuls d'acusar als altres.

La culpa en la dimensió de l'acolliment:

Està força documentat que nens i nenes que passen per situacions familiars com la separació o el divorci dels seus pares desenvolupen sentiments de culpabilitat; el mateix que passa amb el maltractament infantil, on sovint es dona la paradoxa que qui ha sigut la víctima desenvolupa majors sentiments de culpa que qui el va ocasionar o dur a terme. En aquests casos d'històries personals més complicades i amb major presència d'adversitats, resulta encara més crucial poder veure's com a persones resilients, amb confiança en les seves capacitats i sense sentiments de culpa o indefensió, capaces de relacionar-se satisfactòriament amb els altres. I tot això es pren en compte quan es treballen les necessitats de competència personal i social amb els protagonistes de l'acolliment, de manera que els infants puguin viure experiències educatives reparadores, i els acollidors i acollidores puguin oferir-les.

Els infants poden experimentar un conflicte i arribar a sentir-se culpables alhora del seu propi benestar si no s'aborda el treball de recolzament i intervenció integralment amb totes dues famílies, la biològica i la d'acollida. Passa en els casos en què l'infant s'adona que la seva família biològica es va deteriorant mentre que ell i la nova família d'acollida reben el suport per estar bé. Val a dir que, en realitat, les intervencions que cal fer amb ambdues famílies són dues parts d'un mateix procés d'intervenció familiar[30].

Quan parlem del sentiment de culpa, cal ressaltar la importància d'abordar-lo amb la família acollidora. Aquest sentiment pot aparèixer si emergeix algun tipus de problemàtica, i del cost afectiu que pot suposar a la família acollidora se n'ha de parlar obertament i amb franquesa.

El projecte d'acolliment familiar és un projecte compartit i il·lusionant per a tota la unitat familiar. No obstant, l'experiència ens

ratifica que no aturar a temps un procés en què un realment no desitja participar-hi, o per no sentir l'afecte necessari, per exemple, pot generar sentiments de culpa, més encara si més endavant, amb l'acolliment ja constituït emergeix una situació, sovint relacionada amb l'infant acollit i de difícil abordatge, fins al punt de provocar ruptures familiars sense reparació possible entre els acollidors.

En el procés d'acolliment familiar, hi ha un primer moment de valoració i de formació inicial. Per això, durant la fase de formació de la família acollidora (que té una vessant exploratòria, a més de formativa) cal estar alerta als sentiments que s'expressen, i poder identificar si al final apareixen sentiments negatius com la culpa (a més d'hostilitat, por, etc)

Després de realitzar l'estudi i la valoració de la família que ha mostrat el seu interès i ha manifestat la seva voluntat de ser família acollidora, hi ha un moment en què es fa el retorn (la devolutiva), en aquest punt pren molta importància que les professionals transmetin amb total transparència i fonamentadament el resultat de la valoració, considerant que poden aparèixer actituds defensives per part de la família, com ara de culpabilitat.

En la preparació i formalització de l'acolliment en família aliena s'ha de ser molt curós, sobretot, si hi ha una interrupció del procés d'acoblament i cal minimitzar l'impacte en l'infant tenint en compte possibles sentiments de culpa i/o frustració.

També cal posar especial dedicació als fills que pugui tenir la família que acull i acompanyar-los perquè puguin compartir, sense culpabilitat, l'ambivalència que tenyeix la seva vivència. No només en moments o situacions que poden ser difícils de comprendre, sinó també explicant l'origen d'algunes conductes que potser veuran en els seus "*nous germans*", sabent que la interpretació que facin d'aquestes determinarà l'actitud amb què les afrontin.

Quan parlem d'acolliment en la família extensa és habitual que forts sentiments de culpabilitat puguin aflorar, especialment entre els avis i àvies, en tractar-se del fill o filla que no pot tenir cura dels propis fills i/o filles, i son les àvies i els avis qui acullen i crien als néts. De vegades, no poden evitar tenir certs remordiments per haver-se '*quedat*' amb els fills dels seus fills (o germans, quan és el cas de tiets acollidors), rebent per part dels progenitors dels infants pressions en forma de xantatge psicològic, per exemple, i que han d'afrontar i posar-hi límits.[31]

D'altra banda, recerques han mostrat que professionals observen que quan els progenitors no assisteixen a les visites establertes amb els seus fills (en la majoria de casos hi ha un règim de visites), pot passar que els fills o filles acollits no els culpabilitzin, perquè ho justifiquin i s'ho expliquin com que han sigut altres qui els han separat (la família acollidora, els professionals). Com ho exemplifica un cas: "*'Si no hagués estat la família [acollidora], no m'haurien acollit i jo estaria amb la meva mare... Va ser P. qui em va separar d'ella...' [això diu una nena acollida]. Tots tenen la culpa menys la seva mare. Evidentment, tots tendim a idealitzar... [diu l'educadora entrevistada]*[32]".

Si l'acolliment pateix alguna interrupció imprevista, aquesta s'ha d'abordar buscant alternatives i recursos d'immediatesa que minimitzin els efectes del trencament, abordant entre altres, els sentiments de culpa que puguin sorgir entre les parts implicades. L'acolliment intrínsecament és temporal, i un moment molt especial és la preparació de la finalització i el seu acompanyament. Durant la preparació d'aquest trànsit, cal tenir molta cura en l'observació dels sentiments que emergiran en la globalitat del nucli acollidor: sentiments d'ira, rebuig, dolor i també la culpa; perquè s'ha de preveure que les intervencions que es facin hauran de garantir la seguretat i confiança suficient per abordar el trànsit.

Com es fa present la culpa en...

... els nens i nenes

En l'acollida el sentiment de culpa pot donar-se quan l'infant se sent separat dels seus pares i apareix el sentiment de deslleialtat per estar amb una família que no és la seva. El no portar-ho bé pot dificultar que es deixi estimar; per tant, el més òptim seria treballar prèviament amb la família biològica perquè pugui acceptar l'acollida i que l'infant pugui viure-la lliure de culpa.

L'infant pot sentir un sentiment de culpa quan hi ha un germà que es queda a casa amb els progenitors i és ell qui surt del nucli familiar per anar amb una família d'acollida; o quan és un grup de germans, se sent culpable de la marxa de tots, i neix la creença que ell és el motiu del que ha succeït.

De vegades l'infant interioritza la culpa o (manca de) responsabilitat del seu pare o mare com a pròpia; i això fa que a casa (amb la família acollidora) defensi incondicionalment als seus pares, parlant d'ells meravelles, reacció compensatòria del sentiment de culpa. L'acompanyament en la gestió i expressió de les emocions és la via per a que l'infant entengui què li està passant, perquè sent aquest sentiment de culpa.

L'acció restaurativa i reparadora mitjançant tècniques i aquest acompanyament dels professionals és fonamental i necessari per evitar la culpabilització i que l'infant acabi assumint un rol que no li correspon.

... els pares i mares

Els pares i mares normalment se senten culpables de no haver pogut cuidar millor els seus fills; no obstant, hi ha un percentatge que posen l'accent fora de la seva responsabilitat i '*culpen*' el sistema de protecció de la situació que estan vivint.

El sentiment de culpa esdevé quan s'adonen que l'infant es tro-

ba bé en el si d'una família acollidora, intuint que, fins i tot, està millor. Les dificultats i manca d'habilitats parentals, les mancances afectives que manifesten alguns progenitors en les trobades amb l'infant, les superen i compensen amb la immediatesa que ofereix la relació a traves d'allò material (amb regals, etc) que els infants poden, o no, haver demanat, sense adonar-se del que aquest fet suposa, podent crear conflictes de lleialtat, missatges falsos o inculpatoris.

El sentiment de culpa s'esvaeix quan es fa un treball de vinculació entre pares i fills, entenent l'acolliment familiar com una ajuda d'una família a una altra, fent veure als pares que els seus fills estan ben cuidats i sobretot, fent-los adonar que l'infant continua estimant-los perquè ho continuen sent.

L'atenció als pares ve de la mà de l'Equip d'Atenció a la Infància i Adolescència. Els professionals d'aquest equip coneixen la situació de la família, i prèviament al desemparament són les persones amb qui han establert una relació. I són aquests professionals qui plantegen a la família la proposta de l'acolliment de l'infant en família aliena.

En aquest punt els professionals han de vetllar perquè els pares entenguin bé la necessitat de la proposta i sobretot continuar treballant amb ells perquè la situació que ha provocat la mesura millori.

D'altra banda pot donar-se el cas que en altres membres de la família apareguin sentiments de culpa no expressats obertament.

... els acollidors i acollidores

El fet de cuidar el fill/a d'un altre, tot i haver-ho decidit conscient i voluntàriament, els pot fer sentir culpables d'inici o en diverses fases del procés. Es poden sentir culpables si no hi ha bona vinculació o si l'acolliment no va bé per aquesta o altres raons que

no es preveien, i les expectatives no es compleixen. També poden experimentar culpabilitat pel fet de no poder ajudar a més infants.

Encara que es treballi en les fases prèvies i formatives, quan les situacions es donen en realitat i personalment, els sentiments surten i s'assumeixen no només des del racional, sinó vivencialment. Quan emergeix i s'identifica la culpa les professionals fan l'acompanyament i donen suport, comprensió i empatia. En part aquesta i altres sensacions de culpa s'esvaeixen o neutralitzen quan es posa la mirada de l'infant; quina era la seva situació i es mira des de la seva perspectiva.

... els i les professionals

Apareix quan l'acolliment no evoluciona favorablement i/o es detecten factors de risc en la família acollidora. En general, es mostra quan la valoració que en fa el professional no és suficientment bona en funció de les seves expectatives. També apareix quan es valora la finalització del mateix motivada per factors externs que no han estat prèviament detectats.

Els professionals necessiten un espai on expressar les emocions que viuen en l'acompanyament de l'acolliment, algunes molt complexes. L'espai de supervisió és l'espai que promou aquesta manifestació i abordatge del cúmul de sentiments i emocions, com la culpa, i que els ajuda a continuar amb la missió del projecte. La formació contínua també és un eix bàsic pel creixement professional i la millora en aquest aspecte.

FELICITAT

"La paraula progrés no té cap sentit
mentre hi hagi nens infeliços!"
(A. Einstein)

Del llatí 'felix, felicis', fèrtil, fecund.

És una condició subjectiva de satisfacció, benestar i alegria. Generalment es té un enfocament positiu del medi, alhora que se sent motivació per assolir noves metes, en haver aconseguit el que es desitja.

En paraules de F. Dostoeivski, "q*ui acumula molts records feliços de la seva infància ja està salvat per sempre*"; qüestió que posa de relleu la transcendència i importància de facilitar als infants experiències que prioritàriament els reportin felicitat, com a agent important i de manera especial en les etapes primerenques del desenvolupament del cicle vital.

La felicitat en la dimensió de l'acolliment:

Tothom pot imaginar que la trobada de l'infant amb els pares d'acollida és un moment emocional important i es pot caracteritzar per una barreja d'ansietat, esperança, dubtes, alegria i, sobretot, emoció expectant; amb l'expectativa que allò esdevingui felicitat per a tothom.

Ja en el mateix moment de valoració de la família acollidora s'han d'identificar i valorar les seves principals fonts de satisfacció i alegria, tant a nivell individual en les seves autodescripcions, com de la parella en conjunt. Igualment, s'ha d'avaluar el grau de felicitat percebuda i de satisfacció amb altres membres de la família, amb les relacions familiars i amb les relacions amb les xarxes de suport informal de la família acollidora.

Durant la preparació i formalització de l'acolliment es documenta la proposta en funció del resultat de l'avaluació, entre d'altres circumstàncies que l'han fonamentada, del grau de satisfacció de la convivència a l'entorn acollidor. La satisfacció també s'avalua contínuament durant la fase de seguiment i suport, en dissenyar i executar un pla de seguiment individualitzat.

Un cop comença l'acolliment, en molts casos és necessari fer un seguiment proper que permeti valorar el desenvolupament de les relacions i quins són els suports que les persones acollidores i els infants necessiten en l'acolliment perquè la seva experiència sigui més satisfactòria i feliç.

Alhora, en la fase d'adaptació, en els primers moments que la família acull l'infant, és necessari que s'estableixi un bon nivell de comunicació sobre la seva situació i realitat. Els estudis demostren que és important parlar-ho per a què no se sentin confusos o perduts en aquesta nova situació i experiència vital, tot i que això representi certa disminució en la seva sensació de benestar i felicitat d'aquell moment; però que permetrà desenvolupar a llarg termini un adequat sentit d'identitat personal i familiar [33].

[33] Ballester (2010).

Altres investigacions esmenten que les professionals a càrrec del seguiment dels casos d'acolliment destaquen, entre els efectes positius de les visites i sortides amb la família biològica, l'alegria que contínuament els infants mostren [34]. Quan l'infant torna d'aquestes trobades s'ha de fer una tasca de suport i acompanyament, comprenent els seus estats emocionals d'alegria, tant com els de tristor o ràbia i permetent i facilitant-ne l'expressió.

Quan es treballa la història de vida amb l'infant en transició a diferents formes d'acolliment (com ara de temporal a pre-adoptiu, o de residencial a familiar), una de les activitats que resulten clau és explicar contes i històries sobre altres infants que han sigut feliços en acolliment o família adoptiva i que enfronten la seva situació de manera positiva. En el cas de la família que s'ha d'acomiadar de l'infant acollit hi ha emocions contradictòries, ja que existeix alegria i satisfacció de què la seva situació de vida s'hagi resolt, però alhora hi ha certa comprensible tristor perquè deixarà de viure amb ells.

Tot i això, la majoria de les persones acollidores reporten felicitat amb aquesta experiència i una reactivació important de les seves capacitats per poder donar resposta a la necessitat dels infants. Segons narracions d'algunes parelles d'edat relativament gran que han acollit després de molts anys d'haver '*perdut pràctica*', per exemple, el que els porta a recuperar força i paciència és contribuir a l'alegria i felicitat de l'infant a qui acolliran: "*La vida [d'aquests pares] va canviar d'una manera radical, va tornar en 'Bob Esponja', els dibuixos, els parcs; els aniversaris, els deures... tot el que els seus fills grans ja hi havien passat. Recuperar quilos de paciència i, a més, amb una edat que, de vegades, els porta a tenir contractures de tant doblegar-se i carregar-la, però també a tornar-se bojos i girar en torn d'ella, de la seva alegria. Va créixer en ells una sensació que descriuen com impagable: la de portar una mica de llum a algú que no té la culpa de res.*"[35]

[34] López i cols. (2010).

[35] Horno (2014)

Com es fa present la felicitat en...

... els nens i les nenes

El que els fa més feliços és quan perceben que la família acollidora està contenta d'acollir-los; sentir-se estimats per ells i alhora pels seus pares biològics. També conèixer els seus orígens; per exemple: "*una nena de vuit anys no sabia on havia nascut; en una visita amb la mare, aquesta li ho va explicar i es va posar molt contenta*".

També els dóna felicitat les coses noves que l'acolliment els permet experimentar (com ara, descobrir la neu per primer cop); sentir-se acompanyats per anar a dormir i que els expliquin un conte, o poder convidar amics de classe a dormir a la seva nova casa.

Expressen verbalment la seva felicitat amb paraules relacionades amb aquesta emoció i també no verbalment; per exemple, amb majors demostracions del seu afecte. Quan se senten feliços funcionen d'acord amb la rutina que porta la vida familiar, sentint i veient alhora que fan el mateix que els seus companys i companyes d'escola. D'altra banda, de vegades el que els fa sentir bé és naturalitzar els contactes, pel fet que els seus pares i els acollidors es coneguin.

... els pares i les mares

No diríem que sentin *'felicitat'* per l'acolliment; encara que sí sentiments positius en relació a la tranquil·litat, seguretat o esperança que els pot generar la situació: veure que els seus fills viuen amb persones que els estimen i veure'ls créixer contents els pot tranquil·litzar més que fer-los feliços.

Les mostres d'afecte per part dels seus fills i saber-se estimats mantenint el seu lloc com a pares els fa restar més tranquils.

També a les visites s'observen mostres de felicitat quan estan amb els fills/es jugant, conversant i generant complicitat; i també si els nens els porten regals i comparteixen amb ells els seus èxits.

... els acollidors i acollidores

Els dóna felicitat veure que els infants acollits estan bé, protegits, segurs; la seva felicitat és també la seva. També compartir amb els infants primeres experiències per ells, com ara portar-los per primer cop a la neu o al mar o la celebració del Nadal en família.

A nivell personal, els fa feliços haver complert la seva expectativa inicial d'ajudar a qui ho necessita d'acord amb la seva motivació altruista, estimar als nens i fer família amb ells, sentint-se i fent de pares.
Parlen de l'acolliment com un projecte il·lusionant i amb altres verbalitzacions que signifiquen la seva felicitat. Quan se senten així el que volen és continuar en la mateixa línia amb l'acolliment, per tal de veure que l'infant està bé; gaudir amb el procés i millorar en l'acompanyament que li donen.

... els i les professionals

Els fa feliços veure evolucions positives en els processos d'acolliment; en què els infants o joves van adquirint seguretat en ells mateixos/es, estimació pels seus acollidors, confiança en els seus referents adults i per tant cada vegada més autonomia emocional i amb resiliència i acceptació de la seva història.

Són feliços també quan tothom se sent satisfet i tranquil, i quan els adults atenen i estimen als infants. Se senten feliços també de compartir experiències d'èxit, podent exposar un cas com a exemple amb altres professionals.

7. Referències

» Amoròs, P. (2011). *Manual Cantabria. Procedimiento y criterios de actuación de los Programas de Acogimiento Familiar*. Santander: Govern de Cantàbria; Direcció General de Polítiques Socials.

» Ballester, A. (2010). L*a adaptación del menor al proceso de acogimiento familiar*. Universitat Jaume I; tesi doctoral sense publicar.

» Barudy, J.; Dantagnan, M. (2010), *Los buenos tratos a la infancia. Parentalidad, apego y resilencia*. Barcelona: Gedisa.

» Bowlby, J. (1972). *Attachment and Loss* (vol. 1). Londres: Penguin.

» Bravo, A. y del Valle, J. (2009). *Intervención socioeducativa en acogimiento residencial*. Santander: Govern de Cantàbria; Direcció General de Polítiques Socials.

» Bueno, J. R. i Pérez, J. V. (1999). Acogimiento familiar: estudio de las interacciones ante las visitas familiares. *Alternativas. Cuadernos de Trabajo Social*, 7, 135-158.

» Ceccato, R., Gil, M. i Ballester, R. (2011). Maltrato infantil: la intervención en el contexto familiar como alternativa al recurso de acogimiento familiar. *International Journal of Developmental and Educational Psychology: INFAD. Revista de Psicología; 1* (1), 361-368.

» Creu Roja (s.d.). *Manual de buena práctica en acogimiento familiar*. Madrid: Creu Roja Espanyola.

» Cyrulnik, B. (2001). *La maravilla del dolor.* Barcelona: Granica.

» Garbarino, J.; Dubrow, N.; Kostelny, K. i Pardo, C. (1992). *Children in danger: Coping with the consequences of community violence*. San Francisco: Jossey-Bass.

» Hernán, M. i Lineros, C. (2010). Los activos para la salud. Promoción de la salud en contextos personales, familiares y sociales. *Revista Fundesfam*, 2.

» Holmes, J. (2009). *Teoría del Apego y Psicoterapia. En busca de la Base Segura*. Bilbao: Descleé de Brouwer.

» Horno, P. (2014). *Elegir la vida. Historias de vida de familias acogedoras*. Bilbao: Descleé de Brouwer.

» Jiménez, J. M.; Martínez, R.; Muñoz-Silva, A. i León, E. (2014). Comunicación sobre el acogimiento y funcionamiento familiar en familias extensas acogedoras. *Cultura y Educación 25* (2), 229-240.

» La Opinión de Zamora (21 d'abril, 2008). Jesús Palacios: «*Es una vergüenza nacional que haya centros de menores, en vez de ser acogidos en familias*». Lloc web consultat: http://www.laopiniondezamora.es/zamora/2008/04/21/jesus-palacios-verguenza-nacional-haya-centros-menores-vez-acogidos-familias/271054.html

» López, C.; Marre, D., i Bestard, J. (2013). *Maternidades, procreación y crianza en transformación*. Barcelona: Edicions Bellaterra.

» López, M.; del Valle, J.; Montserrat, C., i Bravo, A. (2010). *Niños que esperan. Estudio sobre casos de larga estancia en acogimiento residencial*. Madrid: Ministeri de Sanitat i Política Social.

» Manciaux, M.; Vanistendael, S.; Lecomte, J. i Cyrulnik, B. (2001). La resiliencia: estado de la cuestión. En M. Manciaux (Ed.), *La resiliencia: resistir i rehacerse*. Madrid: Gedisa.

» Marigorta, E. (2014). *¿Madre sólo hay una? La literatura infantil como recurso para la adaptación escolar de menores en acogimiento familiar*. Universitat Internacional de La Rioja; Treball de fi de grau.

» Montserrat, C. (2008). *Niños, niñas y adolescentes acogidos por sus familiares: ¿qué sabemos, qué conocemos?* Barcelona: Generalitat de Catalunya; Departament d'Acció Social i Ciutadania.

» Moreno, J. M. i García-Baamonde, M. E. (2009). *A*daptación personal y desarrollo lingüístico en niños víctimas de maltrato. *Boletín de Psicología*, 96, 17-34.

» Noblejas, M. (2016). *Situación actual del acogimiento familiar y acogimiento residencial en España*. Universitat d'Alacant; Treball de fi de grau sense publicar.

» Organització de les Nacions Unides (ONU) (1990). C*onvenció Sobre els Drets de l'Infant*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

» Orozco, C. (2016). *El proceso del acogimiento familiar especializado: debilidades y potencialidades*. Universidad de La Laguna; treball de fi de grau sense publicar.

» Palacios, J. (2014). *Valoración de idoneidad para el acogimiento familiar*. Granada: Junta de Andalucía; Consejería de Igualdad, Salud y Políticas Sociales.

» Palacios, J.; Jiménez, J. M.; Espert, M., y Fuchs, N. (2014). *Entiéndeme, enséñame: guía para la atención educativa al alumnado en situaciones de acogimiento familiar, adopción y acogimiento residencial.* Sevilla: Junta de Andalucía; Consejería de Igualdad, Salud y Políticas Sociales y Consejería de Educación, Cultura y Deporte.

» Paradela, I.; Juárez, M.; Sanz, L. y Ramos, I. (2009). *Acogi-*

miento en la Comunidad de Madrid. Una guía para orientar y ayudar a las familias acogedoras y para aquellas familias que estén pensando acoger un menor. Madrid: Instituto Madrileño del Menor y la Familia.

» Pinazo-Hernandis, S. i Lluna, J. (2011). Menores criados por sus abuelas. Mejora de las pautas de cuidado a menores en acogimiento familiar en familia extensa a través de un programa de intervención psicoeducativo. *Revista sobre la infancia y la adolescencia, 1*, 14-34. http://dx.doi.org/10.4995/reinad.2011.834.

» Poyatos, A. (2015). La construcción social del acogimiento familiar de la infancia. Documentos de Trabajo social: *Revista de Trabajo y acción social, 56*: 7-26.

» Red Latinoamericana de Acogimiento Familiar (RELAF) i Unicef (2015). *Acogimiento familiar. Guía de estándares para las prácticas*. Dades de publicació no disponibles.

» Red Latinoamericana de Acogimiento Familiar (RELAF) i Unicef (s.d.). *Las voces de las niñas y niños*. Dades de publicació no disponibles.

» Sack, W. H. i Dale, D. D. (1982). Abuse and deprivation in failing adoptions. *Child Abuse & Neglect, 6* (4), 443-51.

» Sadurní, M. (2008). *El desarrollo de los niños paso a paso*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

» Turner, J. H. i Sets, J. E. (2005). *The Sociology of Emotions.* Cambridge: Cambridge University Press.

» Vanistendael, (1994). *Resilience: a few key issues*. Malta: International Catholic Child Bureau.

C/ Garrotxa, 7 - 17006 Girona
fpe@plataformaeducativa.org
www.plataformaeducativa.org